

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
Водного господарства та природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра суспільних дисциплін

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Індивідуально-психологічні особливості суїцидальної поведінки у підлітковому віці

студентки IV курсу групи П-41
Напрямок підготовки 053 - Психологія
Мосійчук Яни Василівни
Керівник: Якубовська С.С.

Національна школа

Кількість балів

Оцінка: ECTS

Член комісії: _____

Підпис П.І.П. _____

Підпис П.І.П. _____

Підпис П.І.П. _____

Рівне-2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра суспільних дисциплін

Ступінь вищої освіти - Бакалавр

Спеціальність – 053 «Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. зав. кафедри суспільних
дисциплін

_____ В.А. Сокаль

«02» вересня 2024 р.

**З А В Д А Н Н Я
ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧА
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Мосійчук Яні Василівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи) **Індивідуально-психологічні особливості суїцидальної поведінки у підлітковому віці**

керівник проекту (роботи) кандидат педагогічних наук, доцент Якубовська С.С.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджено наказом С№274 від 03.02.2025 р.

2. Термін подання студентом проекту (роботи) 20.05.2025-15.06.2025 р.

3. Структура роботи

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ РОЗДІЛ

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЙНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ПІДЛІТКОВОМУ СУЇЦИДУ ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити):

1. Висвітлити причини суїцидальної поведінки підлітків шляхом аналізу, синтезу та узагальнення фактори та причини суїцидальної поведінки.

2. Дослідити індивідуально-психологічні особливості суїцидальної поведінки у підлітковому віці.

3. Визначити експериментальним шляхом індивідуально-психологічні особливості суїцидальної поведінки у підлітковому віці

4. Розробити практичні рекомендації щодо методів протидії підлітковому суїциду.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
вступ	Якубовська С.С. доцент	10.10.24	21.10.24
1 розділ	Якубовська С.С. доцент	10.10.24	20.11.24
2 розділ	Якубовська С.С. доцент	20.11.24	20.12.24
3 розділ	Якубовська С.С. доцент	01.01.25	14.03.25
висновки	Якубовська С.С. доцент	05.05.25	30.05.25
додатки	Якубовська С.С. доцент	05.05.25	30.05.25

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назви етапів проекту (роботи)	Термін виконання	Примітка
-------	-------------------------------	------------------	----------

1	Опрацювання та реферування літератури з теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження	10.10.24-21.10.2024	виконано
2	Формулювання мети, завдання досліджень. Складання попереднього плану роботи.	10.10.24-21.10.2024	виконано
3	Узгодження з керівником	10.10.24-14.10.2024	виконано
4	Написання основної частини.	10.10.24-12.05.2025	виконано
5	Перше читання керівника	20.02.2025	виконано
6	Написання вступу, висновків. Уточнення плану дипломної роботи	10.10.24-20.11.2024	виконано
7	Оформлення роботи. Подання керівникові	16.05.2025	виконано
8	Захист роботи	24.06.2025	виконано

7. Дата видачі завдання «10» жовтня 2024 р.

Студент _____ Мосійчук Я.В.

Керівник проекту (роботи) _____ Якубовська С.С.

ІНКИ

Звіт подібності

ОГІЧ

метадані

ЗВОМ

Назва організації

National University of Water and Environmental Engineering

Заголовок

Вак на plagiat.docx

Автор

Науковий керівник / Експерт

Мосійчук Яна Василівна Мосійчук Яна Василівна

Інформація

National University of Water and Environmental Engineering

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

8796

Кількість слів

61516

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо звернутися до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		4
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		1

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела не гарантують повної точності. Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	Кількість ідентичних слів (ФРАГМЕНТ)
1	Бережна Світлана Володимирівна.docx 12/20/2024 East Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl (East Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl)	8 0.09 %
2	Бережна Світлана Володимирівна.docx 12/20/2024 East Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl (East Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl)	7 0.08 %

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ	
СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	6
1.1. Особливості підліткового віку.....	6
1.2. Поняття «суїциду», причини.....	12
1.3. Індивідуально-психологічні особливості суїцидальної поведінки підлітків.....	16
Висновок до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	
2.1. Організація емпіричного дослідження.....	26
2.2. Аналіз отриманих результатів.....	26
Висновок до розділу 2.....	29
РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЙНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ПІДЛІТКОВОМУ СУЇЦИДУ.....	
3.1. Український та зарубіжний досвід протидії підлітковому суїциду.....	30
3.2. Практичні рекомендації щодо протидії підлітковому суїциду.....	44
Висновок до розділу 3.....	49

ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК	ВИКОРИСТАНИХ
ДЖЕРЕЛ.....	55
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. підлітковий вік є межею між дитинством та дорослим життям. Це період становлення особистості, котрий є одним із найважливіших та найскладніших у житті кожної людини. Перебудова особистості, та як наслідок, її становлення відбувається на фізичному та на ментальному рівнях, відбувається гормональний вибух, котрий супроводжується втомлюваністю, різкою зміною настрою та фізіологічними змінами, зокрема набуття ознак первинних та вторинних представників статі, до якої належить підліток. До того ж у цей період відбувається пошук себе, наявне особливо гостре бажання належати до групи, часто виникають перші романтичні почуття. Відбувається загалом пошук себе як в особистісній так і в професійній сфері. Якщо ж у вищезазначених царинах виникають проблеми, то це може супроводжуватися почуттям самотності, ізольованості, депресивними станами та навіть суїцидальними думками й спробами піти з життя. Особливо часто ці думки виникають та переростають в спроби, коли у підлітка відсутні опори, зокрема довірливі стосунки з рідними, близькими чи іншими дорослими, якщо в родині наявні проблеми, від яких страждає дитина, наявні проблеми у школі, поза школою з однолітками, то це підвищує рівень ризику. Оскільки вищезазначені проблеми є загально суспільними, то це й зумовлює актуальність цієї теми, адже ми здатні корегувати лише поведінку, мислення підлітків, їх індивідуально-психологічні особливості. Тому, власне, нами й обрана ця тема.

Різнобічно обрану тематику вивчали: З. Адамська[1], Р. Андрусишин[2], Л. Анищенко, Т. Молочко[3], О. Балухтіна, В. Лебеденко[4], К.Бейник [5], А. Бурлак[8], Т. Ващека[9], Т. Гудзь[10], О. Гук[11], Д.Єсипенко[12], Т. Журавель, І.Іванюк, Лехолетова М., В. Лютий., Т.Лях, Н.Пашко, В. Соловійова, О.Сорокіна, Т.Спіріна, Суліцький В., Удовенко Ю., О.Чепенко, О.Чуйко, О.Швед, В.Янковець [14], О.Зелінський[15], О.Іванюк, І. Соловійова[16], І.Кравченко[19], О.Куркіна[20], В.Лісницька[21], П. Лобанова[22], О.Лопасєва, О.Бойко[23], А.Луца[24], Маленкова А.[26],

К. Марчук, К. Святець., А Синах[27], Т.Матковська[28], С. Мацько, З. Залібовська–Ільніцька, В. Сокурєнко (голова), Д. Швець, О. Федорєнко [30], Л.Найдьонова, С.Чуніхіна, Н.Умерєнкова[32],Д.Ничіпко[33], Д.Огірєнко[35], Т.Олексюк [36], С. Максимєнка, В. Турбан[37], О.Поліщук, О. Зелінський[38], Б. Положий [39], Ю.Полякова[40], В. Почєрняєва[41], Є.Прохорєнко[42], Л. Магдисюк, Р. Федорєнко, А. Мельник, О. Хлівна, Т. Дучимінська[43], В. Андрєєнкова, Т.Войцях, І. Гриців, В. Мельничук, Н.Сабліна, О. Флярковська, Т.Харьківська[44], І. Рєдчук[45], Н.Рєйвен [46], О.Романов[47], О.Росінська[48], Н.Сабат [49], К.Сахарова[50], В.Сисоєва, І.Осадчєнко[51], М.Сільчук[52], С.Скрипник [53], Н.Сушик, Д.Члєк[54], Р.Федорєнко[56], Цєхоцька А.[57], С. Чуніхіна Л.Найдьонова, Н. Умерєнкова[59], Шєрємет Ю.[60-61], В. Шкотова[62], Н.Юраш[63], Н.Юхимєнко [64], Т.Яновська [65], М. Яровєнко[66].

Мєта дослїдження: полягає у виявленні й експєримєнтальному вивчєнні причин та факторів, індивідуальносуїцидальної поведінки підлітків, а також способів корєкції поведінки.

Відповідно до мєти роботи, сформульовані **наступні завдання:**

1. Висвітлити причини суїцидальної поведінки підлітків шляхом аналізу, синтезу та узагальнення фактори та причини суїцидальної поведінки.
- 2.Дослідити індивідуально-психологічні особливості суїцидальної поведінки у підлітковому віці.
3. Визначити експєримєнтальним шляхом індивідуально-психологічні особливості суїцидальної поведінки у підлітковому віці
4. Розробити практичні рекомендації щодо методів протидії підлітковому суїциду.

Об'єкт дослїдження: суїцидальна поведінка підлітків;

Предмет дослїдження: індивідуально-психологічні особливості суїцидальної поведінки у підлітковому віці

Методи дослїдження:

теорєтичні: синтез, аналіз, спостереження, узагальнення, класифікація;

емпіричні: діагностичні методики, що дозволяють дізнатися рівень депресії та визначити наявність чи відсутність схильності до суїцидальної поведінки:

1. шкала Занга;
2. опитувальник депресії Бека;
3. методика визначення схильності до суїцидальної поведінки (м. Горська).

Теоретичне та практичне значення роботи:

Теоретичне значення роботи полягає в аналізі та визначенні факторів, причин, індивідуально-психологічних особливостей суїцидальної поведінки підлітків.

Практичне значення роботи у розробці методичних рекомендацій, що стануть у нагоді для психологів, котрі працюють з підлітками, суїцидантами, шкільних психологів та педагогів.

Експериментальна база дослідження:

Експериментальне дослідження було проведене на базі Заборольського ліцею, з 3-го лютого 2025 року по 17 березня 2025 року. В дослідженні взяли участь учні 7-9 класів, віком від 13 до 15 років у загальному 16 осіб (7 юнаків, 9 дівчат).

Структура роботи:

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків списку використаних джерел, який налічує 66 найменувань, та 3 додатки, що розміщені на 3-х сторінках. Повний обсяг роботи складає 69 сторінок і має 6 таблиць, що розміщені на 10 сторінках та 11 рисунків, що розміщені на одинадцяти сторінках.

РОЗДІЛ 1. Індивідуально-психологічні особливості суїцидальної поведінки підлітків

1.1. Особливості підліткового віку

Підлітковий вік є перехідним між дитинством та дорослим життям. Цей період складний та кризовий. Зазвичай він настає починаючи з 10-11 і завершується в 14-15 років. У цей період підліток порівнює себе з молодшими дітьми та дорослими й приходить до висновків, що він уже не дитина, тому має потребу в тому, щоб його визнавали дорослим, але таким він ще не являється. Разом з тим підлітку в цей період важливим є визнання та незалежність. Він у цьому віці прагне тісного спілкування з однолітками, свободи від дорослих та визнання її прав.

Соціальні й психологічні особливості цього періоду спричиняють вікові поведінкові патерни та формують характерні виключно для підліткового віку реакції на навколишній світ. Ці реакції та патерни здатні стати основою для стійких моделей девіантної поведінки.

Типовими реакціями підлітків вчені називають: реакції емансипації, групування, реакція на хобі, реакції, що зумовлені сексуальним потягом та особливостями формування свідомості (візуалізовано в табл. 1.1. Типові підліткові реакції).

Табл. 1.1. Типові підліткові реакції (авторська розробка на основі джерела [7])

Реакція	Опис
Реакція емансипації	Прагнення незалежності від дорослих, звільнення від їх контролю, опіки, оцінки та перехід до прийняття самостійних рішень. До прямих виявів емансипації належить ігнорування наказів дорослих, протест, прояв агресії. До

	прихованих створення неформальних груп на кшталт готів, безконтрольні сексуальні зв'язки.
Реакція на групування	Група для підлітка це перш за все можливість знати про всі тренди в його оточенні, що нині добре, а що погано в цьому специфічному колі. Це нова форма відносин та емоційний контакт, котрий не можливий в родині. А. Личко вказував, що вплив групи на підлітка залежить від індивідуально-психологічних особливостей з одного боку та специфіки, зокрема структури групи з іншого. Ще один важливий аспект – це місце підлітка, котре він займає в ієрархії цієї групи.
Реакція на хобі	В цьому випадку це стійке захоплення чимось, якоюсь діяльністю. Для підлітка це можливість для самовираження, спосіб втечі від деструктивних відносин в якійсь із сфер життя чи спосіб отримати або підтвердити певний статус серед однолітків.
Реакції, котрі спровоковані сексуальним потягом	Сексуальний потяг у підлітків постійно зростає, проте він є не зрілим, що може спричинити різного роду інтереси до романтичних

	еротичних фільмів, літератури, стати причиною фантазій або ж стати причиною певних девіацій.
Реакції, що спричинені формуванням свідомості	До таких реакцій можна віднести хвилювання про свою зовнішність, її особливості, порівняння себе з однолітками, рефлексія та самоаналіз, зокрема оцінка власних здібностей, позитивних та негативних сторін власної особистості, оцінка рівня розумового розвитку.

Для підліткового періоду є характерною нормативна криза особистості, тобто вона є нормою, адже сприяє розвитку особистості та перехід її на новий рівень. До причин виникнення вищезгаданої кризи вчені відносять:

- внутрішньоособистісні конфлікти думок, інтересів тощо. До прикладу, підліток прагне отримати професію та не здатен визначитися між двома варіантами: юриста та економіста . На цьому ґрунті й виникає внутрішньоособистісний конфлікт, котрий здатен перерости в депресивний стан, агресію, що може стати причиною конфлікту в зовнішньому середовищі й таким чином можлива ескалація конфлікту, тобто його розростання із внутрішньоособистісний у зовнішній.

- результат зовнішніх та внутрішніх суперечностей. Наприклад, підліток хоче влаштуватися на роботу, але в нього відсутні компетентності, що необхідні для тієї чи іншої посади та й за віком він надто юний, адже йому всього дванадцять років. Тобто внутрішнє бажання є, але от зовнішні умови не дозволяють його реалізувати.

- зіткнення значимих для підлітка стосунків та несумісної з ними ситуації в житті. До прикладу, переїзд в іншу країну від близьких, рідних та друзів;

- загострення стосунків, котре супроводжується збільшенням інтенсивності емоцій. До прикладу, коли проблема не вирішена як і конфліктна ситуація й підліток не знає, що буде далі, внаслідок чого емоції загострюються, а їх інтенсивність збільшується.

Визначення причин конфліктів у підлітковому віці відбувається в основному за допомогою двох підходів: психоаналіз та соціально-психологічного. У першому випадку послідовники цього напрямку вважають, що в період статевого дозрівання пробуджуються сили, котрі порушують рівновагу, що виявляється в емоційній нестабільності. Вони вказують на те, що саме інтерес до протилежної статі, надмірна агресивність, збудливість, що притаманна підліткам й породжує невірноваженість та внутрішньо-особистісні конфлікти.

Представники ж соціально-психологічного напрямку зазначають, що у будь яких внутрішньоособистісних конфліктах наявний соціальний фактор. Вони стверджують, що суперечності між соціальними статусами, соціальними ролями, бажанням та вимогами суспільства, потребою та очікуванням оточуючих і створюють вищезгаданий внутрішньо особистісний конфлікт.

Педагог В. Сухомлинський зазначав, що існують наступні суперечності цього періоду:

1. надзвичайне гостре відчуття справедливості та брак досвіду для вірної оцінки життєвої ситуації;
2. прагнення ідеального «Я» та не терпимість до директивних методів виховання;
3. прагнення самоствердитися та брак інструментарію та розуміння способів яким чином це зробити;
4. потреба в допомозі з боку дорослих та бажання самому бути дорослим та з усім впоратися;
5. бажання та прагнення, котрі не відповідають наявним у підлітка ресурсам;
6. прагнення до ідеалу та сумніви в його існуванні;

7. схильність до романтичних почуттів та скептичне ставлення до них;
8. суперечність між індивіуалізмом та запереченням прояву егоїзму;
9. підліток прагне багато знати, але легковажно ставиться до навчання.

Підліткова криза є найбільш гострою та яскравою з поміж усіх життєвих криз. Провідний вид діяльності в цей період інтимно-особистісне спілкування. Деякі вчені зазначають, що цей період є кризовим від початку й до самого закінчення.

До того ж внутрішньоособистісні проблеми здатні перетворюватися у проблеми із зовнішнім оточенням, як ми вказували. Разом з тим дослідники вказують на наступний перелік проблем, котрі відображають підліткову кризу, серед них проблеми з соціальним оточенням, проблеми в родині, емоційні конфлікти, поведінкові та когнітивні конфлікти, особистісні проблеми та порушення розвитку, біологічні порушення.

Також для підлітка травмівними можуть бути рольові конфлікти між «Я»-роль та міжрольові конфлікти. Якщо роль є важчою за можливості підлітка до це призводить до перенавантаження. Що ж стосується міжрольових конфліктів, то тут все досить просто, якщо роль менша за можливості підлітка (роль дитини), то підліток, вважаючи, що заслуговує на більше бунтує, в той же час, якщо ця роль вища його сил, то він просто не витримує (роль дорослої людини).

Для того, щоби знизити можливість в подальшому суїцидальної поведінки слід перш за все подолати внутрішньоособистісний конфлікт, а це можливо зробити тільки:

- розвиваючи навички саморегуляції;
- маючи варіативність для вирішення тієї чи іншої проблемної ситуації. Тобто чим більше варіантів вирішення тієї чи іншої ситуації знає людина, чим більш адаптивною вона є, тим менша вірогідність, що виникне внутрішньоособистісний конфлікт;

- наявність динамічної системи цінностей, відсутність ригідності мислення, стереотипів, здатність адаптуватися до нових зовнішніх умов життя;

- розвиток особистісних якостей, котрі допоможуть адаптуватися в суспільстві та постійне особистісне зростання, постійний професійний та особистісний, бажано різнобічний розвиток;

- розвиток вміння рефлексувати, тобто аналізувати власні дії, вчинки, прогнозувати їх наслідки для себе, оточення в теперішній момент та в майбутньому[6].

Отже, підводячи підсумки, нам слід зауважити наступні факти, що визначені внаслідок аналізу наукової літератури:

1. підлітковий вік є кризовим, найбільш кризовим за все життя особистості. Деякі вчені називають весь період цього перехідного віку кризою;

2. внаслідок того, що підліток в це період трансформується як на фізичному так і на психологічному рівні, внаслідок гормональної перебудови та невизначеності власного подальшого життя він є найбільш уразливим. Підлітковий вік – період невизначеності та сумнівів, коли юнак або юнка ніби уже й не дитина, але ще й не доросла особистість, коли вона з одного боку прагне бути вільною від опіки дорослих, але, в той же час, дуже потребує цієї опіки, адже в неї відсутній соціальний досвід та навички, щоб виконувати роль дорослого. В цьому віці у особистості відбувається злам власних цінностей, установок, відбувається перебудова світобачення, змінюються пріоритети, цінності. Все вищезгадане це болісний та тривалий процес, котрий також може супроводжуватися проблемними стосунками з оточенням, соціальною групою однолітків(дитину можуть просто не приймати з певних причин) , непорозуміння або не прийняття значимими дорослими, наявність протиріч між можливостями та вимогами або бажаннями самого підлітка. Загалом, все вище зазначене може призвести до розвитку девіантних форм поведінки та, як наслідок, аутоагресії (тобто агресії спрямованої на себе), котра може закінчитися думками та спробами, завершеними або ні, суїциду.

Ще ситуація ускладнюється тим, що підлітки є дуже чутливими, ранимими та гостро реагують на критику. Вони здатні сприймати критику на свій рахунок: своєї зовнішності, своїх здібностей, навіть, якщо критикують якийсь конкретний вчинок. Все тому, що відбувається криза ідентичності. Тому у період з десяти до п'ятнадцяти років ризик скоєння суїциду надзвичайно високий.

1.2. Поняття «суїциду», причини

Вперше поняття «суїцид» було застосоване в 1635 році, а у 1651 році цей термін уже був включений до Оксфордського словника. Сьогодні соціологія, психологія та філософія використовують це поняття та вкладають в нього таке значення, що самогубство – це спроба завершена або і самознищення. Людина вчиняє цю спробу, коли зазнає нестерпних страждань та знаходиться в ситуації, котру не може змінити, зменшивши дію негативних подразників. На те чи спробує людина вкоротити собі віку впливає безліч факторів, зокрема соціально-демографічні, стать, місце проживання, освіта та професія, сімейний стан та взаємини в родині, соціально-економічні та індивідуально-психологічні фактори (візуалізовано в таблиці 1.2. Фактори, що впливають на ризик вчинення суїциду).

Табл.1.2. Фактори, що впливають на ризик вчинення суїциду

Фактор	Опис
Соціально-демографічні	Суїцид присутній у будь яких вікових категоріях, разом з тим існують так звані суїцидальні піки. Їх є чотири.
	1. 16-25рокв. У цей період вимоги до людини та, зокрема, її адаптаційних можливостей надзвичайно високі;

	<p>2. 35-40 років – на цьому етапі життя присутні проблеми в професійному житті, зміна ієрархії цінностей, що часто або призводить до депресії або поєднується з нею;</p>
	<p>3. 45-50 років – у цей період відбувається гормональна перебудова, виникає страх старості, можуть бути присутні зради, розлучення, погіршення стану здоров'я;</p>
	<p>4. 60+. У цьому віці людина боїться старості, самотності, хвороб або гостре переживання смерті близької людини, зокрема сімейного партнера, внаслідок чого здатна на цей вчинок.</p>
<p>Стать</p>	<p>Жінки частіше вчиняють спроби суїциду частіше ніж чоловіки. До того ж жіноча стать обирає менш безболісні способи це зробити. Співвідношення приблизно 1:3, але більшість завершених спроб у чоловічої статі.</p>
<p>Освіта та професія</p>	<p>Чим вищий професійний статус, рівень освіти, тим вищий ризик самогубства. При цьому парасуїцидальні дії, тобто ті, що не є вчиненими з умислом вчинити собі</p>

	<p>смерть характерні більше для людей, котрі мають нижчий соціальний статус та рівень освіти.</p>
<p>Сімейний стан</p>	<p>Міцні та довірливі стосунки знижують ризик суїциду, в той час як деструктивні відносини, розлучення, самотність, відсутність дітей його збільшують. Також фактором ризику є виховання дитини в директивній, деструктивній родині, де її слово, власне як бажання, ігнорувалися та утискалися.</p>
<p>Місце проживання</p>	<p>Наявна кореляція між густиотою населення та спробами суїциду. Зокрема люди із сільської місцевості менше вчиняють подібних спроб невідмінно від жителів мегаполіса.</p>
<p>Соціально-економічні фактори</p>	<p>В цьому випадку варто ці фактори розділити на соціальні та фінансові. До соціальних відносяться належність до релігійних спільнот(якщо людина належить до них, то це зменшує ризик самогубства) , час проживання(під час революцій та війн кількість самогубств зменшується, а під час фінансових криз збільшується).</p> <p>Щодо фінансових факторів, то кількість самогубств чітко</p>

	корелюється з рівнем розвитку країни. Суїцидантами є як бідні так і багаті, але остання категорія більш гостро реагує на фінансові втрати.
Індивідуально-психологічні фактори	Портрет суїциданта відсутній, проте є риси, котрі дозволяють зрозуміти, що саме підвищує рівень виникнення суїцидальних думок та спроб. До таких рис особистості відносяться: імпульсивність, вибуховість, відсутність уміння зменшувати рівень негативних відчуттів та емоцій, низька самооцінка, гіперактивність, почуття провини. Наявність ментальних розладів.

Психологи виокремлюють наступні типи суїцидантів: імпульсивний, тобто той, що раптово приймає рішення тут і тепер, компульсивний, тобто прагнення досконалості у всьому, ризиковий, тобто людина постійно ніби грає зі смертю, постійно шукає, створює ситуації, що загрожують її життю. Регресивний, тобто така людина здатна вчинити самогубство, тому що не здатна з якихось причин адаптуватися до нового середовища.

Залежний, тобто людина залежна від чиеїсь думки, дій тощо, що їй шкодить. Амбівалентний, тобто людина в рівній ступені мріє як померти так і жити. Утікаючий, тобто чинячи суїцид людина втікає зі складної життєвої ситуації.

Заперечливий, тобто людина вірить у магію, магічний світ, тому здатна вчинити суїцид, не до кінця розуміючи незворотність власних дій. Гнівний,

тобто людина гнівається або на себе або на інших, внаслідок чого здатна вчинити суїцид із помсти. Звинувачуваний у цьому випадку особистість звинувачує або себе або когось іншого у певних життєвих труднощах та це може стати підґрунтям для вчинення спроби піти з життя. Байдушій. У людини зменшується інтенсивність емоцій і на фоні цього вона може вчинити самогубство. Для творчого типу характерним є прагнення вийти оригінальним шляхом із певної складної ситуації. Занедбаний. Для такого суїциданта характерні відчуття самотності, горювання, скорботи тощо.

Також існують соматичні фактори, тобто стан психічного та фізичного здоров'я, природні, зокрема кількість спроб самогубства збільшується навесні, ввечері, вночі або рано вранці. При цьому ці фактори є досить сумнівними, адже все надзвичайно індивідуально[17].

Загалом, підводячи підсумки слід зауважити, що суїцид – це спроба уникнути чогось, що завдає нестерпного болю та крик про допомогу одночасно. Критерії, що чітко б класифікували та виділяли суїцидантів серед людей відсутні, є лише фактори, котрі збільшують ризик цього вчинку.

1.3. Індивідуально-психологічні особливості суїцидальної поведінки підлітків

Самогубство характерне лише для людського виду. Воно присутнє у всіх народів та у всіх культурах як акт позбавлення від певної ситуації, що завдає страждань так і ритуальна складова. Разом з тим підлітковий суїцид має свою специфіку, хоча подібне явище характерне для всіх вікових категорій, як ми зазначали вище.

У випадку ж підлітків присутні наступні причини вчинення аутоагресії з летальним фіналом:

- самопокарання(вони є все ще не надто зрілими особистостями, а отже здатні надміру звинувачувати себе за власні вчинки та вчинки інших, до прикладу звинувачувати себе в розлученні батьків);
- крик про допомогу. Це відбувається, коли підлітка ігнорують, знецінюють, булять у школі;

протест. Оскільки для підлітків є характерним прагнення звільнитися від опіки дорослих, то вони можуть таким чином протестувати проти певних заборон, надмірної опіки та певних життєвих аспектів, котрі їм не подобаються або котрі вони вважають не справедливими(візуалізовано автором на Рис.1. Причини вчинення аутоагресії з летальним фіналом).

Рис.1. Причини вчинення аутоагресії з летальним фіналом

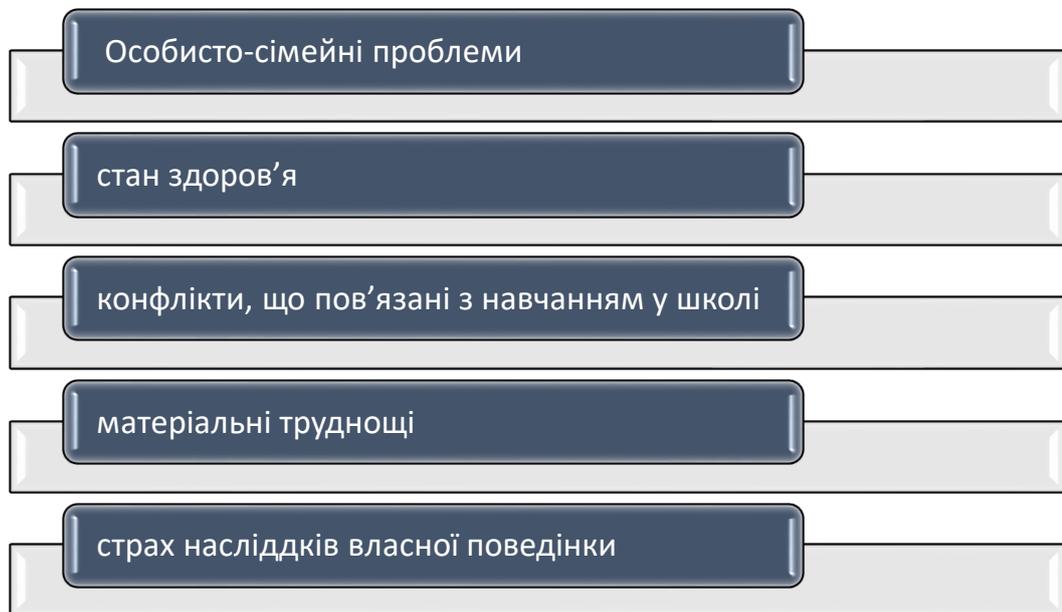
1. Особистісно-сімейні, тобто проблеми в родині як між іншими членами родини так і у стосунках з підлітками, хвороби та смерті рідних, відчуття самотності, невдале кохання, знущання та приниження з боку рідних та близьких.

2. стан здоров'я. До цієї категорії можна віднести як фізичні так і психічні проблеми, а також каліцтво, котре було або вродженим або набутим.;

3. конфлікти, що пов'язані з навчанням у школі, зокрема конфлікти з педагогами особиста неприязнь або через нездатність підлітка зрозуміти той чи інший предмет;

4. матеріальні труднощі. Так, підлітки теж здатні вчинити суїцид на цьому ґрунті, тому що теж прагнуть бути забезпеченими, до прикладу як їх той чи інший однокласник або однокласниця, можуть зазнавати булінгу з тієї причини, що не здатні собі дозволити певні предмети розкоші..

5. причиною може стати страх наслідків за поведінку, що суперечить суспільним нормам та правилам. Зокрема страх перед настанням кримінальної відповідальності або просто соціальної відповідальності такої як ганьба, насмішки, фізичне покарання, емоційні покарання на кшталт ігнорування(візуалізовано **Рис.2. Причини суїциду підлітків**).С.В.Бородіним і А.С.Міхлини була спроба класифікувати причини підліткового суїциду:

Рис.2. Причини суїциду підлітків

Дослідження мотивації є тим фактором, що здатен допомогти запобігти суїциду, але, відповідно до досліджень вчених, те що написано в передсмертних записках і реальна причина не збігаються у більшості випадків.

Щодо чинників дитячого та підліткового суїциду дослідження проводяться активно, але починаючи з п'ятдесятих років і до сьогодні кількість збільшилася втричі.

За статистикою ВООЗ щороку з цієї причини гине 1 млн людей, а 10-20 мільйонів намагаються вкоротити собі віку. За останні 60 років кількість суїцидів зросла на 60%, тобто на один відсоток в рік. Відповідно до цього, починаючи з 2003-го року 10 вересня відзначається день протидії самогубству, а з 2021-го року 3 березня визнається як день із найбільшою кількістю самогубств у році.

С. Трусів, досліджуючи це питання визначив, що підлітки в Україні, віком від 10-17 років ніколи не втрачали інтерес до життя та не прагнули з ним покінчити у 72, 8% випадків, 21,4% вказували, що таке іноді траплялося, а у 5,8 % дітей бажання жити зникає періодично.

За останні десятиліття кількість підліткових самогубств зросла втричі, що характерно подібне відбувається в більшості своїй під час статевого дозрівання.

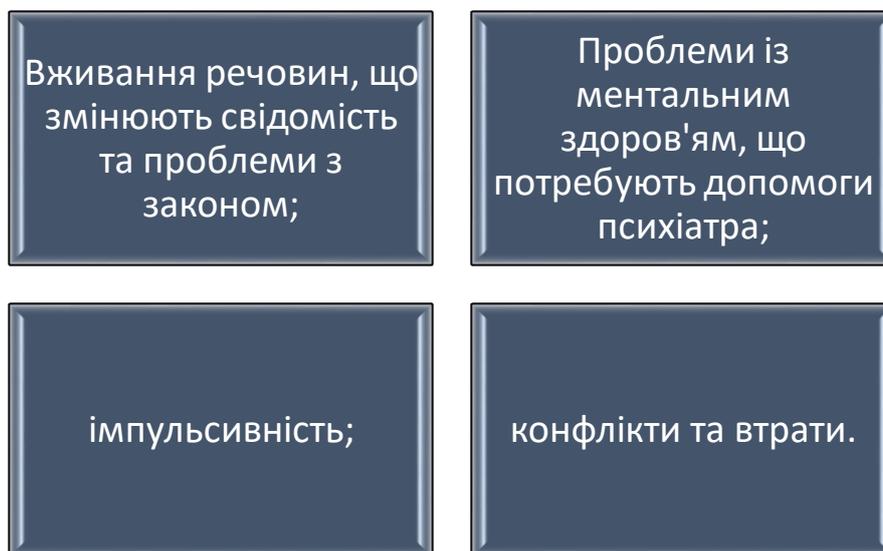
Спусковим механізмом, котрий провокує суїцидальні думки та спроби у підлітковому віці стає корпоративність у родині, тобто лише формальні відносини та обов'язок, дезінтегрованої родини, в котрих присутні конфлікти, ворожнеча як між дорослими членами родини так і між дорослими та самим підлітком. Проживання у родині, де відсутні гармонійні відносини теж є тим фактором, що може стати причиною таких думок та спроб. Адже у всіх вищезазначених родині відсутня любов, тепло, визнання та підтримка по відношенню до підлітка, а це вкрай важливо, адже це період дорослішання, котрий є складним, кризовим. Це період перебудови як фізичної так і психічної, період самовизначення, самопізнання, руйнування попередньої системи цінностей, світобачення, побудова планів на майбутнє, при цьому

дефіцит соціального досвіду, при цьому наявна внутрішня потреба в самостійності, хоча для цього не достатньо підстав як юридичних так і соціальних. Цей вік період суперечностей, тому він є таким кризовим. При відсутності підтримки, любові та визнання ризик вчинення самогубства лише зростає[34].

При цьому слід пам'ятати, що життя підлітки та дорослі люди сприймають по-різному, по-різному бачать його цінність, реагують на проблеми. Для підлітка є характерним надмірна реакція на проблему, котра для дорослого не матиме жодного значення. При цьому дитина в цьому віковому періоді не завжди здатна самостійно вирішити свої проблеми, тому батькам, педагогам, психологам та решті дорослих, що оточують дитину слід будувати з нею довірливі стосунки.

До причин суїцидальної поведінки підлітків, крім вищевказаних можна віднести:

- вживання алкоголю та наркотичних речовин, проблеми з законом;
- психіатричні розлади та проблеми з фізичним здоров'ям ;
- імпульсивність, що притаманна зазначеному віковому періоду;
- конфлікти;
- втрати близьких та рідних(візуалізовано автором на Рис. 3. Інші причини суїцидальної поведінки).

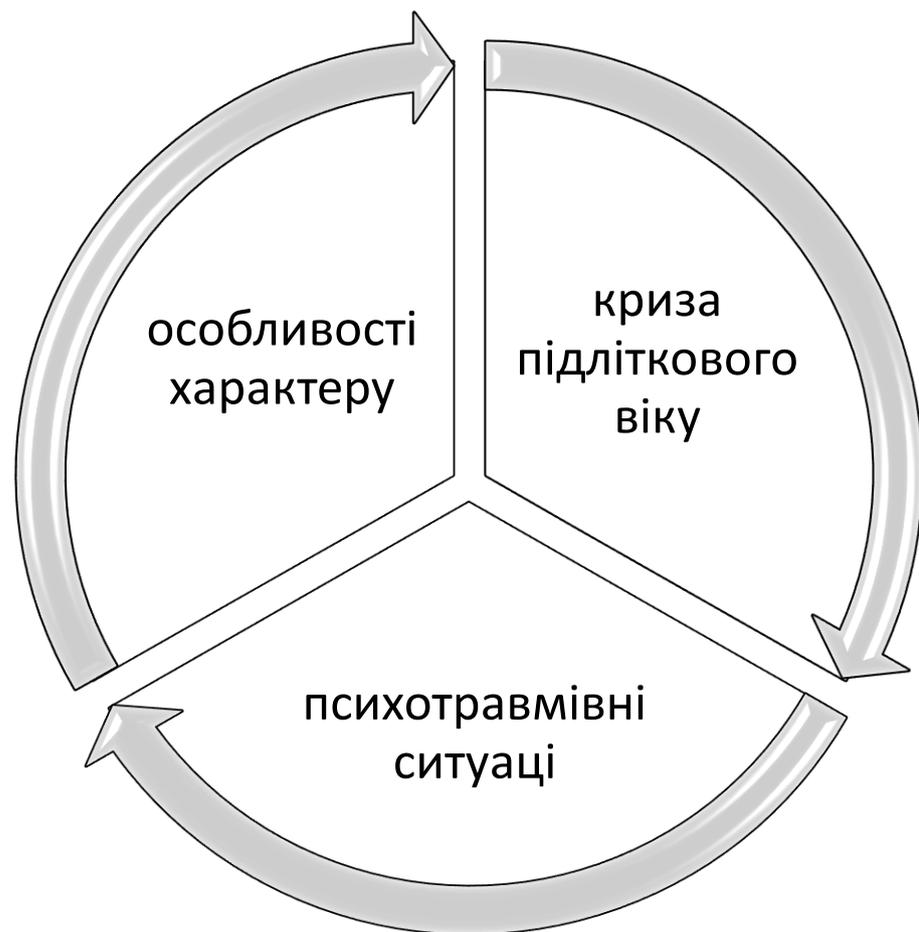

Рис. 3. Інші причини суїцидальної поведінки

Загалом, проблеми підлітків виникають через брак досвіду у вирішенні життєвих проблем[13].

Щодо індивідуально-психологічних особливостей підліткової суїцидальної поведінки, то Україна є державою з високим рівнем суїциду, адже за останні роки кількість суїцидантів збільшилася вдвічі. Проблема підліткового суїциду постає гостро. Отже, вчені вказують на те, що існує три категорії причин підліткових суїцидів:

1. особливості характеру (вибуховість, гнівливість, схильність до самозвинувачення);
2. сама криза підліткового віку, що характеризується перебудовою особистості як на фізичному так і на психічному рівнях;
3. складні, психотравматичні ситуації.

Зокрема в емпіричному дослідженні І.В. Музиченко брали участь 90 підлітків, 13-15 років. Дослідження проводилося за опитувальником

суїцидального ризику (модифікація Т.Н. Разуваєвої). Відповідно до результатів найбільш характерним для підлітків є прояв афективності (16,2%), тобто вони приймають рішення, опираючись на емоції, наступні фактори, котрі набрали значний відсоток – це унікальність, тобто прагнення відрізнятись від решти та соціальний песимізм, тобто підлітки вважають, що світ до них ворожий (14,7 % та 12,6% відповідно). Також, авторка вказує, що небезпечним є злам культурних бар'єрів, адже в такому випадку 5,2% досліджуваних можуть зводити самогубство в культ та вчиняти ритуальні самогубства.

Відповідно до результатів за методикою «Карта ризику суїциду» підлітки вказали у 40% випадків, що проживають у неповних родинах, а 26%, що у повних, у 20% досліджуваних є брати та сестри, 12% живуть з дідусем та бабусяю. 45% підлітків проживають у власному домі, решта живуть з батьками або в орендованій квартирі або в кімнаті. Середній дохід мають 55% досліджуваних, 20 % вище середнього, 13% високий, а 8 вказали про низький дохід батьків. 41% підлітків вказали, що мають конфліктні стосунки з батьками, 50% зазначили про те, що динаміка є різна. 2 % вказали, що атмосфера в родині дружня. Боротьба за контроль у родині відбувається у 25 % респондентів, наявний чіткий розподіл стосунків у родині у 28% респондентів, у 30% респондентів стихійний розподіл стосунків у родині. 40% підлітків вказують, що конфлікти в родині виникають часто, 29% - іноді, 2% - надзвичайно часто, 15% - їх майже немає, 12% - рідко. 68% вказали, що ними займається мама, 15% тато, а 2 % вказали, що ними ніхто не займається.

За методикою оцінки рівня тривожності Спілберга-Ханіна авторка визначила, що особистісна тривожність висока у 40% респондентів, середня у 36%, а низька у 24%. Ситуаційна тривожність висока у 72% досліджуваних, середня у 18%, а низька у 10 %.

Отже, зважаючи на все вищевикладене до індивідуально-психологічних факторів суїцидальної поведінки належать: тривожність, афективність, демонстративність, прагнення культурних зламів, а також бачення світу як

ворожого, конфліктність, прагнення незалежності, але разом з тим потреба у підтримці, турботі, любові, болісне реагування на життєві негаразди, брак соціального досвіду, навичок та компетентностей для самостійного життя[31].

Висновок до розділу 1

Для підліткового періоду є характерною нормативна криза особистості, тобто вона є нормою, адже сприяє розвитку особистості та перехід її на новий рівень. Внаслідок цієї кризи відбувається злам світогляду, системи цінностей особистості. На фізичному рівні відбувається трансформація та гормональна перебудова. Це тяжкий процес, котрий супроводжується зміною настрою, прагненням до самостійності, здобуття статусу серед однолітків, надається перевага спілкуванню з однолітками, а не з молодшими чи старшими людьми. Внаслідок того, що підлітковий вік є настільки кризовим, то й ризик скоєння самогубства теж високий.

Соціальні й психологічні особливості цього періоду спричиняють вікові поведінкові патерни та формують характерні виключно для підліткового віку реакції на навколишній світ. Ці реакції та патерни здатні стати основою для стійких моделей девіантної поведінки.

Типовими реакціями підлітків вчені називають: реакції емансипації, групування, реакція на хобі, реакції, що зумовлені сексуальним потягом та особливостями формування свідомості.

Вперше поняття «суїцид» було застосоване в 1635 році, а у 1651 році цей термін уже був включений до Оксфордського словника. знаходиться в ситуації, котру не може змінити, зменшивши дію негативних подразників. На те чи спробує людина вкоротити собі віку впливає безліч факторів, зокрема соціально-демографічні, стать, місце проживання, освіта та професія, сімейний стан та взаємини в родині, соціально-економічні та індивідуально-психологічні фактори

Причини ж підліткового суїциду в основному є наступними:

- самопокарання.
- Крик про допомогу.
- Протест.

При цьому слід зауважити, що як серед дорослих так і серед підлітків кількість самогубств за останні десятиліття зросла в кілька разів.

До індивідуально-психологічних факторів суїцидальної поведінки належать: тривожність, афективність, демонстративність, прагнення культурних зламів, а також бачення світу як ворожого, конфліктність, прагнення незалежності, але разом з тим потреба у підтримці, турботі, любові, болісне реагування на життєві негаразди, брак соціального досвіду, навичок та компетентностей для самостійного життя.

Розділ 2. Емпіричне дослідження індивідуально-психологічних особливостей суїцидальної поведінки підлітків

2.1. Організація емпіричного дослідження

Опираючись на тему дослідження було обрано наступний психологічний інструментарій:

1. Шкала Занга. Обрана методика дозволяє діагностувати рівень депресивного стану в учнів;

2. Опитувальник депресії Бека. Ця методика підкріплює та доповнює попередню.

3. Методика визначення схильності до суїцидальної поведінки (м. Горська). Обрана методика доповнює вищезазначені та дозволяє продіагностувати схильність осіб до спроби вчинити суїцид.

Експериментальне дослідження було проведене на базі база Заборольського ліцею, з 3-го лютого 2025 року по 17 березня 2025 року. В дослідженні взяли участь учні 7-9 класів, віком від 13 до 15 років у загальному 16 осіб (7 юнаків, 9 дівчат). 7 осіб віком 13 років, 5 -14 років, 4 – 15 років.

Дослідження поділяється на кілька етапів:

Етап	Дати
Підбір інструментарію та розробка Гугл форми	07.02.2025-року по 23.02.2025 року
Проведення опитування респондентів	24.02.2025-року – 02.03.2025-року;
Опрацювання тестового матеріалу та опис	03.03.2025-го року - 17.03.2025-го року.

2.2. Аналіз отриманих результатів

1. Інтерпретація за шкалою Занга

Наявність депресії	Абсл. число	%
В межах норми	2	12,5
Легка депресія	6	37,5

Помірна депресія	8	50
Тяжка депресія	-	-

Відповідно до проведеного дослідження наявні такі результати: тяжка депресія відсутня, в межах норми результати двох досліджуваних(12,5%), легка депресія у шести(37,5%), а помірною у 8 (50%).

У досліджуваного №1 результат 34 бали, №2 – 51 бал, у №3 – 27 балів, у №4 - 54 бали, у досліджуваного №5 62 бали, у респондента №6 – 55 балів, у №7- 67 балів, у №8 – 52 бали, №9 -66 балів, у №10 -58 балів, №11 – 69 балів, номер 12 має 58 балів, №13- 66, №14 -65, а номери по 15 та 16 по 68 та 64 бали відповідно. Все це візуалізовано в додатку А.

2. Інтерпретація за методикою визначення схильності до суїцидальної поведінки

(м. Горська)

Схильність до суїцидальної поведінки	Абсл. число	%
Низький рівень	-	-
Потребує уваги	5	31,25%
Необхідна корекційна робота	11	68,75%

У досліджуваного №1 результат 41 бали, №2 – 55 бал, у №3 – 44 балів, у №4 - 47 бали, у досліджуваного №5 41 бали, у респондента №6 – 50 балів, у №7- 50 балів, у №8 – 48 бали, №9 -40 балів, у №10 -52 балів, №11 – 52 балів, номер 12 має 59 балів, №13- 46, №14 -40, а номери по 15 та 16 по 55 та 50 бали відповідно.

Тобто низькі показники відсутні, потребують уваги 5 досліджуваних, тобто 31, 25 %, а корекція необхідна 11-тьом досліджуваним, тобто 68,75% вибірки. Це візуалізовано в додатку Б.

3. Інтерпретація за методикою депресії Бека

Наявність депресії	Абсл. число	%
Мінімальна депресія	-	-
Легка депресія	1	6,25
Помірна депресія	3	18,75
Тяжка депресія	12	75%

У досліджуваного №1 результат 31 бал, у №2 – 21 бал, у №3 – 19 балів, у №4 - 21 бал, у досліджуваного №5 28 балів, у респондента №6 – 39 балів, у № 7- 35 балів, у №8 – 41 бали, №9 -40 балів, у №10 -42 бали, №11 – 41 бал, номер 12 має 43 бали, №13- 42, №14 -42, а номери по 15 та 16 по 41 та 43 бали відповідно.

Отже, відповідно, мінімальна депресія відсутня у всієї вибірки, легка у однієї людини (6,25%), помірна у 3-х(18,75%), а тяжка депресія у решти, тобто 12-ти підлітків (75%). Результати методики візуалізовані в додатку В.

Висновок до розділу II.

Відповідно до проведеного дослідження за методикою №1, тобто Шкалою Занга тяжка депресія відсутня, в межах норми результати двох досліджуваних(12,5%), легка депресія у шести(37,5%), а помірною у 8 (50%).

Відповідно методики №2, а саме методики визначення схильності до суїцидальної поведінки (м. Горська) низькі показники відсутні, потребують уваги 5 досліджуваних, тобто 31, 25 %, а корекція необхідна 11-тьом досліджуваним, тобто 68,75% вибірки.

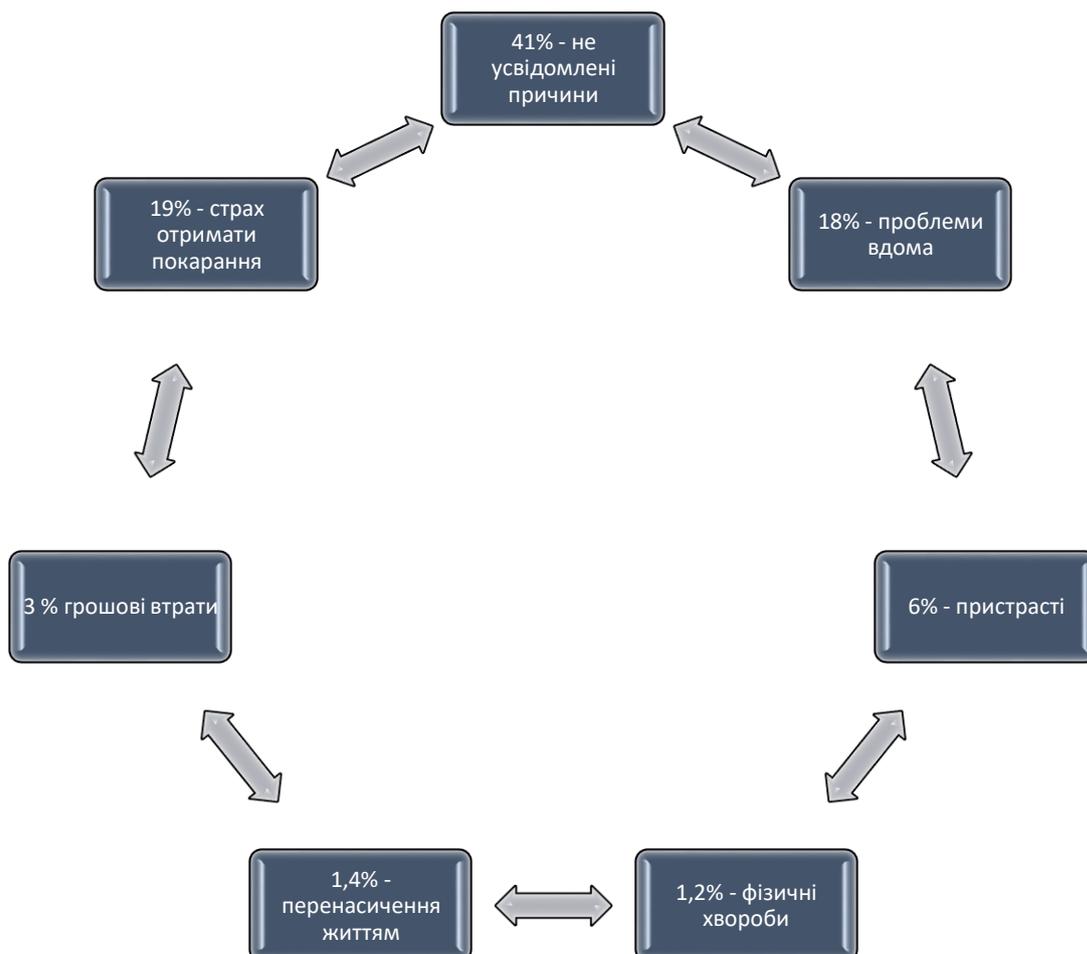
Відповідно до опитувальника депресії Бека мінімальна депресія відсутня у всієї вибірки, легка у однієї людини (6,25%), помірною у 3-х(18,75%), а тяжка депресія у решти, тобто 12-ти підлітків (75%).

Орієнтуючись на вищевказані результати, можемо зробити висновки, що депресія в тій чи іншій мірі наявна у більшості підлітків, котрі пройшли дослідження, а схильність до суїцидальної поведінки присутня в 11-ти з 16-ти респондентів, уваги потребують 5-ть досліджуваних. Загалом, необхідно вжити профілактичних та корекційних заходів, а разом з тим провести психоедукацію та просвітницьку діяльність з самими підлітками та їх оточенням. Слід розповісти, куди звертатися за допомогою та провести просвітницькі заходи з протидії суїциду з працівниками школи та батьками.

Розділ 3. Корекційні заходи щодо протидії підлітковому суїциду

3.1. Український та зарубіжний досвід протидії підлітковому суїциду

Тема суїциду завжди гостро поставала перед науковцями та практиками всіх галузей, що мають безпосереднє або опосередковане відношення до роботи з людьми. Суїцид, якщо узагальнити є навмисним актом самоушкодження, усвідомленим, що призводить до смерті того, хто його вчиняє. ВООЗ нарахує близько 800 причин для вчинення суїциду: 41% - не усвідомлені причини, 19% - страх отримати покарання, 18% - проблеми вдома, 6% - пристрасті, 3 % грошові втрати, 1,4% - перенасичення життям, 1,2% - фізичні хвороби.

Рис. 3.1. Відсоткове відношення основних причин вчинення самогубства (статистика ВООЗ).

Крім вказаних причин існують ще така причина як надмірний тиск у школі на підлітка, зокрема щодо того, що він не складе НМТ або інший іспит.

А. Амбрумова та Л. Шнейдер у свою чергу розробили наступний перелік чинників, що сприяють вчиненню останнього кроку:

1. Біографічний. Тобто чи були спроби до того, як дитина виховувалася, чи були в людині погані звички, вагітності у підлітків-дівчат, наявний кримінальний злочин;

2. Умови сімейного виховання: чи обоє батьків живі, живуть разом чи розлучені, чи наявна втрата батьківської любові справжня чи уявна, соціальна ізоляція, виховання в родині, де є антисоціальні особистості та психічно хворі;

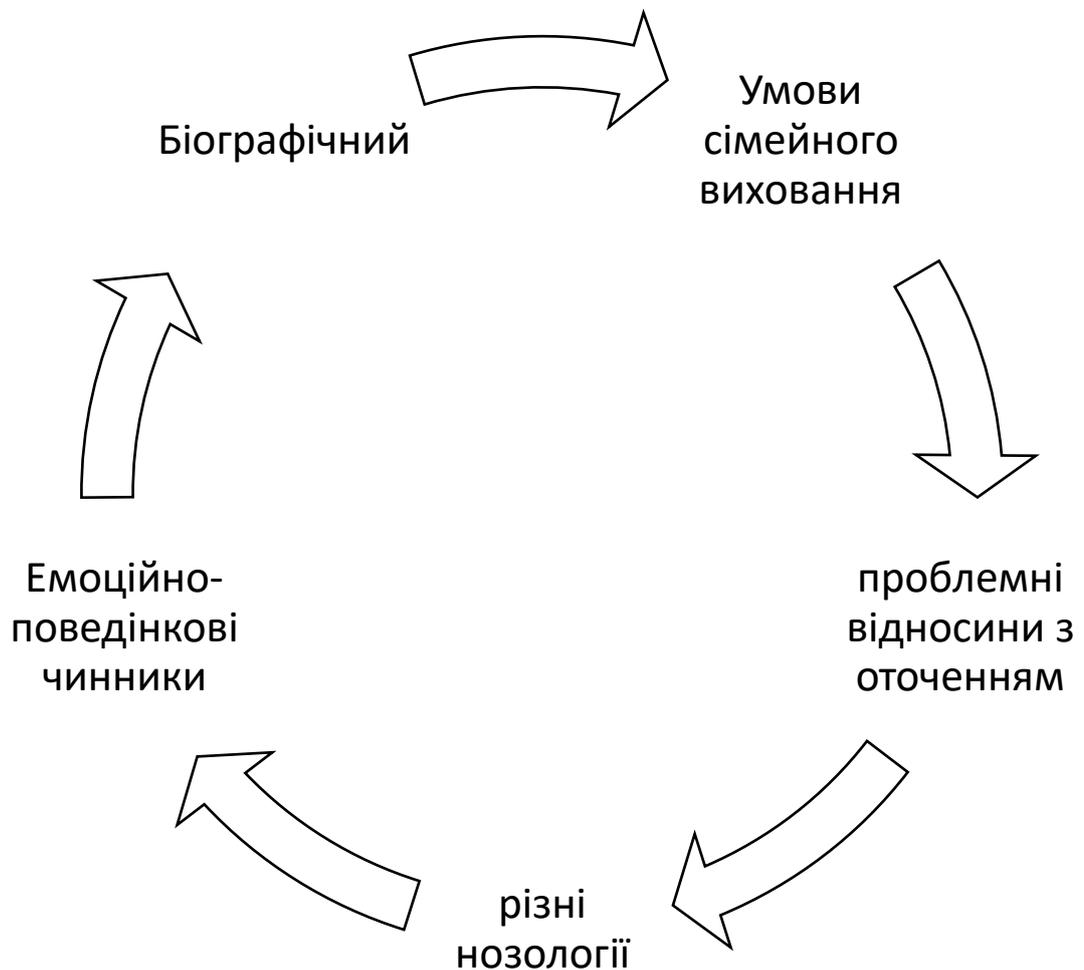
3. емоційно-поведінкові чинники до яких відноситься розрив любовних відносин, відчуття негативних почуттів таких як сором, страх, почуття або боязнь зганьбитися, прагнення привернути до себе увагу, крик про допомогу, бажання уникнути неприємностей.

4. проблемні відносини з оточенням до прикладу втрата соціального статусу, ізоляція, проблеми з друзями, дизадаптація, не здатність адаптуватися, булінг чи то в мережі чи то в реальному житті, дискримінація за відмінною ознакою, замовчування інформації іншими, що спричиняє суїцидальну поведінку.

5. інформаційні чинники(групи в соціальних мережах, наслідування кумира);

6. різні нозології. До подібних нозологій можна віднести проблеми з фізичними здоров'ям або психічним, при цьому ці проблеми можуть бути як вродженими так і набутими, при цьому у випадку, коли ці проблеми є набутими та суттєво впливають на якість життя людини, то це ще в більшій мірі може спровокувати виникнення бажання вкоротити собі життя. Разом з тим, важливо розуміти, що чинником для вчинення самогубства може стати також

той факт, що людину не приймають у новій для неї соціально значимій групі, що в свою чергу може змінити її бачення себе та так само призвести до самогубства(візуалізовано автором на рис. 3.2. фактори, що сприяють суїцидальній поведінці).

Рис. 3.2. фактори, що сприяють суїцидальній поведінці

Проте поза межами, першочергово скоюють самогубство підлітки, що мають проблеми в родині до того ж під час війни фактором, що стає причиною такого рішення стає війна та її наслідки так як тортури, втрата рідних, пережиті травматичні події та багато іншого[25].

Жан-Ет'єн Ескіроль зазначає, що суїцид є патологією, що призводить до негативних змін в роботі різних органів людини. Сам термін був введений у вжиток 1947 року психологом із Італії Г. Дезе. З розвитком суїцидології (науки про самогубства) стає зрозуміло, що на рівень вчинення самогубств впливає безліч різних чинників таких як: вік, стать, особливості професійного та особистого життя, життєвий простір (оточення)(візуалізовано автором на рис. 3.3. Чинники, що впливають на вчинення самогубства).

Рис. 3.3. Чинники, що впливають на вчинення самогубства

Також, як ми уже зазначали причини вчинення суїциду бувають різні, але загальна їх характеристика є наступною, що для підлітків, що для інших категорій за вищезгаданими критеріями:

1. соціальні, тобто людина через якісь соціальні непорозуміння, проблеми в своєму оточенні вирішила покінчити з життям, зокрема через проблеми у стосунках з важливими людьми, через звільнення, проблеми на

роботі або ж якщо опиратися на тему дослідження, то через булінг у школі або не прийняття збоку підліткової групи;

2. філософські, тобто людина може вважати, що вчиняє певне благо, мати певні релігійні мотиви та багато іншого або ж може вважати це «скупленням певних своїх гріхів»;

3. моральні схожі чимось із філософськими, тому що людина може вважати, що не заслуговує жити з певних причин, зокрема тому що вчинила всупереч своїм моральним принципам або ж релігійним приписам чи приписам тієї чи іншої соціальної групи до якої належить суїцидант;

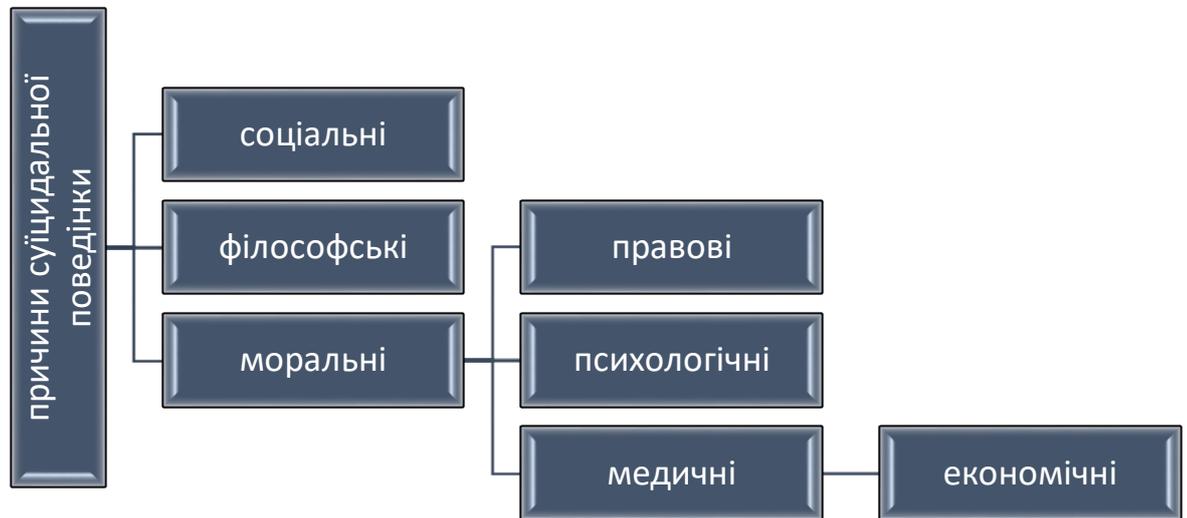
4. правові. В цьому випадку йдеться про те, що особистість вчиняє самогубство внаслідок того, що отримує покарання за свій вчинок в правовому полі. Наприклад, довічне ув'язнення і щоби не відбувати покарання вона зводить рахунки з життям. Знову ж таки причиною самогубства може стати не правильний вирок та, як наслідок, особистість протестує таким чином проти нього. У підлітковому ж віці це може бути вчинено через страх отримати покарання за свою директивну поведінку. Для підлітків також може бути більш страшним не саме покарання органами влади як соціальний осуд, засудження соціального оточення та значимих дорослих зокрема;

5. психологічні. До них можна віднести нормативні та не нормативні життєві кризи, депресивні стани або ж проблеми, що уже варто вирішувати з втручанням психіатра, зокрема причиною суїциду може бути поставлений діагноз, стан афекту, накопичені проблеми, так звані стресори, що впливають на ментальний стан людини ззовні або ж внутрішньоособистісні конфлікти, що виникли при прийнятті певного рішення;

6. медичні. До них можна віднести поставлений певний діагноз як з точки зору психіатрії так і фізична хвороба, що потребує тривалого та виснажливого лікування. Загалом, людина прагнучи цього уникнути або намагаючись не стати тягарем для рідних здатна прийняти рішення піти з життя;

7. економічні. До них можна віднести як великі борги так і втома від бідності, втрата грошей, бачення безперспективності фінансового становища та багато інших факторів, що можуть призвести до такого рішення. У підліткового віці це може бути спричинено неможливістю мати певний одяг або навіть просто хороший одяг, що придатний для носіння у повсякденних ситуаціях (візуалізовано автором на Рис.3.4. Причини суїцидальної поведінки).

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі ВООЗ) найбільш поширеною причиною смертності суїцид являється у віковій групі від 15 до 44 років. Вікова категорія з 19-ти до 24-х років найбільш вивчена. Дуже часто молоді люди цього вікового проміжку закінчують життя самогубством тому, що мають надмірні академічні навантаження, а також не здатні адаптуватися до нових умов життя.

Рис.3.4. Причини суїцидальної поведінки

У цьому віці суїцидальна поведінка це відхід від ситуації або ж реакція на кризову ситуацію в житті, загалом те ж саме можна сказати і про підлітковий суїцид. Рекордсменом серед суїцидантів у світі є Японія. Там основні причини суїцидів це незадоволеність оцінками та проблеми в родині. Україна ж у цих списках у 2019-му році зокрема посідає 15 місце, що є досить високим показником: 18,5 людей на сто тисяч населення й близько 50% це молодь.

Серед способів запобігання суїциду є дієвим саме психопрофілактична бесіда, що проводиться з підлітками про цінність життя та життєву перспективу. Також задля протидії суїциду було розроблено стартап харківським студентом Тарасом Погребняком, що має назву Еломія. Це чат-

бот, звертаючись до якого людина може отримати співчуття та можливі варіанти розв'язання тієї чи іншої ситуації. Також була розроблена п'єса «13 причин «чому?»», а також було запущено сайт з матеріалами для батьків, підлітків та педагогів щодо того, що стає причиною подібних вчинків, а також інші матеріали, що дозволяють більше дізнатися про суїцид та його протидію.

«PEER-TO-PEER» - це програма запущена ще в 2007-му році, що спрямована на підвищення рівня обізнаності та протидії суїцидам, а також проведення профілактичних тренінгів. Програма TRAILS є подібною та більш спрямованою на протидію підлітковому суїциду ніж попередня. Крім того допомогу можна отримати у психолога. Разом з тим, важливо, перш за все дослухатися до людей, що поруч, акцентувати увагу на таких фразах як «мені набридло», «краще б мене не було» і так далі. Важливо дізнаватися, що сталося та намагатися допомогти в таких ситуаціях, просто давши опору[55].

Протидія суїциду є важливим аспектом усіх сфер науки та практичної діяльності, що пов'язана з роботою із людьми. Суїциди серед підлітків є поширеною проблемою, адже як зазначено у роботі дослідників у Єдиного реєстру досудових розслідувань України за 2020 рік зазначено, що самогубство вчинили 123 підлітки, а на початку 2022 року ця цифра зросла до 155 дітей, а 367 спроб було зафіксовано. Управління Ювенальної превенції зазначило про 606 випадків. Більшість осіб, що вчинили суїцидальні спроби – це підлітки до чотирнадцяти років. Проте, експерти вказують, що найчастіше подібні спроби вчиняють молоді люди від 14 до 29 років.

У військовий час питання суїцидальної поведінки та самогубства, в тому числі й серед підлітків, є надзвичайно гострим, адже спеціалісти психологічної сфери вказують на те, що ситуація може погіршуватися. Разом з тим соціальні педагоги повинні займатися перш за все діагностикою суїцидальних намірів, визначаючи тим самим, потенційних суїциданів. Методи, що можна застосовувати при потребі:

1. спостереження за поведінкою як однієї людини так і цілого класу. Про можливий суїцид може свідчити зміна в поведінці така як замкнутість або надмірна відкритість, певні слова, що свідчать про марність життя;

2. глибинне інтерв'ю, що допоможе дізнатися про життя особистості, її плани, морально-психологічний стан та багато чого іншого, що може допомогти зменшити вірогідність прийняття рішення про самогубство;

3. анкетування – це діагностика стану класу або ж окремої людини, що дізнатися як її особистий стан так і того, що відбувається в її оточенні зараз, адже оточення може допомогти як уникнути прийняття рішення про самогубство так і підштовхнути людину до цього вибору. Цей вибір може мати місце бути внаслідок психологічного тиску, знущань як ментальних так і фізичних з боку кривдників або ж значимих людей, іноді це є одні й ті ж самі люди, що робить страждання людини ще більш нестерпними.

4. індивідуальні розмови дозволяють з одного боку дізнатися про стан дитини, а з іншого зрозуміти проблеми з якими стикається підліток та що можна зробити щоб їх вирішити;

5. розробка комплексу заходів з протидії суїциду. До цих заходів можна віднести як такі, що допомагають знизити стрес так і ті, що підвищують рівень самоконтролю, життєстійкості, мотивації до розвитку та вміння бачити життєву перспективу, крім того важливими є просвітницькі заходи, що дозволяють більше дізнатися про суїцид, його причини та наслідки як для самої особистості так і для її родини, друзів та близького оточення;

6. використання спеціальних методик серед яких ті, що допомагають виявити схильність до суїциду, визначити рівень депресії, фрустрації та інших станів, що можуть призвести до прийняття такого рішення(візуалізовано автором на Рис.3.5. Способи діагностики депресивних станів у підлітків).

Загалом всі вище зазначені способи діагностики є можливість використовувати як комплексно так і окремо один від одного, адже в такому випадку важливо який інструмент підійде для кожної окремої особистості. Комуś простіше буде написати про свої певні проблеми, хтось більше здатен

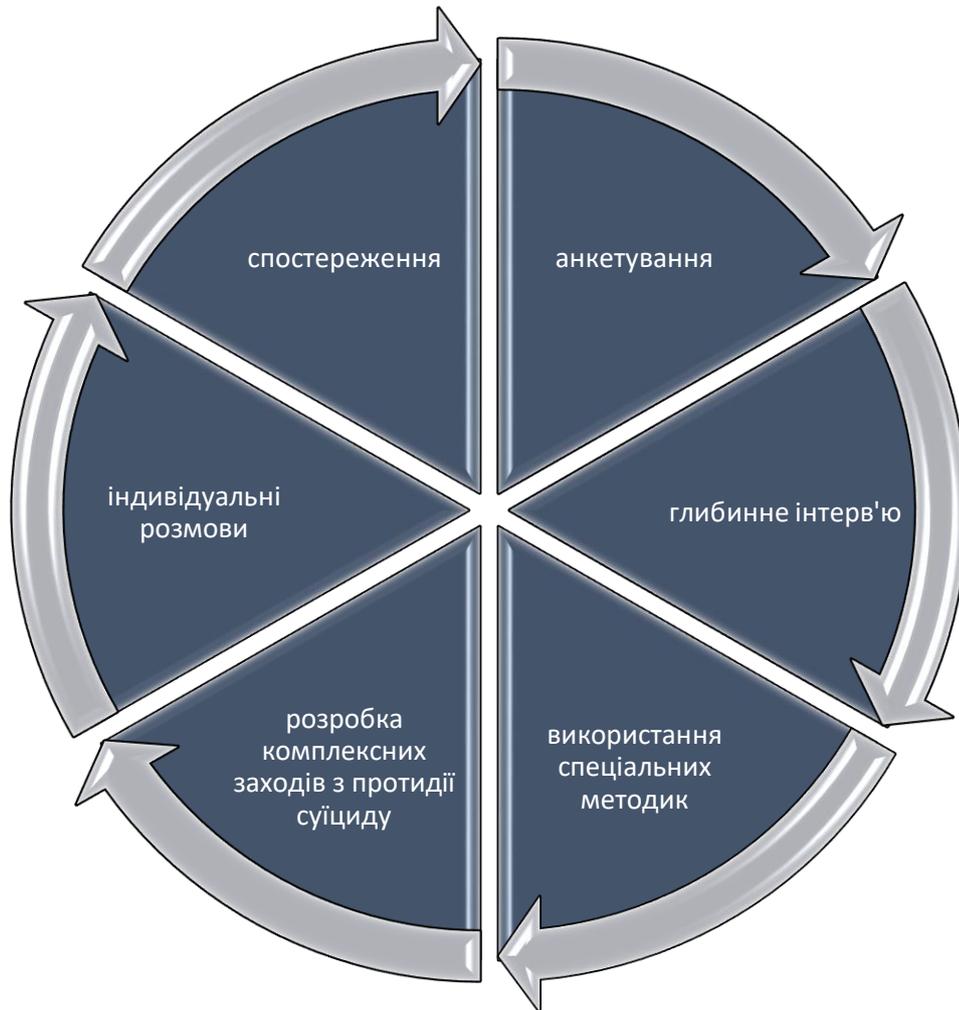
проговорити те, що сталося. Проте важливо, щоби поруч зі спеціалістами пильність зберігали як батьки так і вчителі, а також друзі та родичі, що мають на підлітка вплив, адже людина, що є для дитини авторитетом здатна допомогти у вказаній ситуації найбільше, адже вона може а) допомогти розкритися підлітку, б) допомогти вирішити ту чи іншу проблему, а також навчити уникати подібних проблем або ж справлятися з ними у майбутньому, в) може порекомендувати спеціаліста, що теж здатне врятувати підлітка.

Якщо ж говорити про прояви, що говорять про можливе вчинення самогубства, то вони є наступними:

1. спадковість. Серед людей, у яких хтось із рідних вчинив самогубство, повторити долю родича більша ймовірність;

2. вербальна та фізична агресія – подібні прояви говорять про те, що дитина має певні фізичні проблеми або ж від чогось захищається, що вказує на те, що підліток знаходиться в зоні ризику, особливо, якщо ця поведінка почалася не так давно;

3. дитина або надто прагне домінувати або ж впадає в залежність від інших та відмовляється приймати ті чи інші рішення, загалом їй байдуже до зовнішніх обставин або ж вона чекає, що рішення за неї приймуть друзі, батьки, вчитель тощо. При цьому така дитина здатна швидше піддаватися впливу збоку однолітків та втрапляти в різні негативні життєві ситуації, внаслідок своєї нерішучості. Така особистість здатна піддаватися на вчинення певних дій, що шкодять її фізичному та ментальному здоров'ю;

Рис.3.5. Способи діагностики депресивних станів у підлітків.

4. ізоляція або не прийняття однолітками. Оскільки провідний вид діяльності підлітка інтимно-особистісне спілкування, то подібне не прийняття може стати причиною самогубства або ж також його причиною може стати

певна інша проблема, зокрема проблеми в родині, зокрема не прийняття підлітка його батьками, братами-сестрами, Загалом, в цьому випадку слід звернути на це увагу та вжити заходів відповідно до індивідуально;

5. низький або високий IQ. У цьому випадку людина може бути або надто тривожною або ж мати певні схильності робити певні речі не обдуманно, що, в свою чергу, здатне призвести до самогубства як випадкового так і ні, до прикладу гра в та званого «Синього кита» або «червону сову»;

6. неадекватна самооцінка. В цьому випадку не важливо завищена чи занижена самооцінка, у будь якому випадку підліток здатен подумати, що його не розуміють та вчинити самогубство або ж мати певні мотиви, що пов'язані із самооцінкою особистості;

7. проблеми в родині. В дослідженні про це уже згада, але це той фактор, що здатен як втримати від самогубства так і сприяти його вчиненню;

8. психотравматичні події. До психотравмуючих подій можна віднести все, що завгодно від побаченої автокатастрофи до загибелі або природної смерті когось із рідних чи близьких;

9. алкоголізм і наркоманія. У стані зміненої свідомості не рідко діти здатні звести рахунки з життям, при цьому причиною самогубства може стати також відсутність забороненої речовини і не здатність її отримати;

10. асоціальний спосіб життя. Підлітки, що ведуть подібний спосіб життя також здатні до вчинення самогубства внаслідок певних не обережних дій, внаслідок розуміння того, що роблять щось не так і виходу немає, через відчуття самотності та певні проблеми (відсутність їжі, житла, погрози збоку інших тощо)(візуалізовано автором на рис. 3.6. та 3.7. Фактори, що здатні сповіщати про майбутній суїцид).

Рис. 3.6. Фактори, що здатні сповіщати про майбутній суїцид

Рис. 3.7. Фактори, що здатні сповіщати про майбутній суїцид

Також варто зважати на певні емоційні порушення серед яких: ненажерство або втрата апетиту, безсоння або сонливість, втрата інтересу до зайняття, що раніше цікавило, незвична неохайність, зниження якості роботи, погіршення пам'яті та уваги, занурення у роздуми про смерть, розмови про те, що планів на життя немає, раптові напади гніву або щедрості, постійні негативні почуття на кшталт суму, непотрібності та самотності. Загалом ці емоційні стани можуть сигналізувати як про певні проблеми в зовнішньому оточенні так і про ментальні порушення на кшталт депресивного епізода, тобто потреби у втручанні уже людини з медичною освітою.

Профілактика суїцидальної поведінки спрямована на те, щоб сформувати у підлітків позитивне мислення, навчання методів емоційної саморегуляції, розвиток соціально, корисних навичок та загальних компетентностей, конструктивних способів поведінки в стресових ситуаціях, розвиток позитивної самооцінки, соціального статусу в групі, проведення консультацій з батьками та педагогами, усунення факторів, що провокують суїцидальну поведінку, організація відповідного способу життя, здорового харчування та допомога в організації відповідного соціального середовища. Крім того слід постійно моніторити та визначати динаміку й ознаки того, що особистість демонструє менший або більший рівень суїцидальної поведінки[18].

3.2. Практичні рекомендації щодо протидії підлітковому суїциду

Щодо практичних порад щодо профілактики та дій, якщо вже наявний такий інцидент, то згідно дослідження можна вказати наступні аспекти:

1. слід постійно моніторити стан учнів-підлітків, проводити мотиваційні заходи та визначати групи ризику, тобто тих людей, що здатні заподіяти собі шкоду;

2. пильнувати варто всім, хто так чи інакше контактує з підлітками, адже, як було вказано більшість мотивів є не усвідомленими, до того ж в цей період проживається одна з найважчих криз за все життя. До того ж війна та поствійськовий період загострюють її, до того ж загострення можуть

спричинити відсутність підтримки, поваги, проблеми в родині, зокрема відторгнення дитини значимими дорослими, наявність ревнощів до молодших або старших братів/сестер. Що ж стосується батьків, то варто перш за все приймати свою дитину такою як вона є, надавати їй можливість мати свою думку та чинити власні помилки при цьому необхідно демонструвати готовність завжди прийти на допомогу при будь яких обставинах. Підліток повинен розуміти, що щоб він не зробив, яка б ситуація не склалася батьки завжди пройдуть на допомогу та стануть на його захист. При цьому варто вчити на прикладах та демонструвати позитивний приклад, зокрема позитивного ставлення до життя, створення позитивної перспективи в цьому житті. Крім того слід вказувати на те, що дитина цінна та демонструвати любов, проявляти тепло та цікавість, якісно проводити час та демонструвати те, що варто прагнути до ідеалу, але люди помиляються і це нормально. Слід зазначати, що підліток є важливим для батьків перш за все, пояснювати йому, що таке особисті кордони, навчати відстоювати себе, навчати бути асертивним та розвивати стресостійкість, демонструвати конструктивний спосіб реагування на певні кризові, стресові ситуації. У випадку, якщо батьки демонструватимуть позитивні копінг- стратегії під час виникнення кризової ситуації, то дитина, скоріш за все їх повторить у випадку, якщо така чи подібна ситуація відбудеться в його житті;

3. у школі ж слід зробити все можливе, щоб попередити боулінг (будь які прояви насильства в шкільному середовищі), варто робити все можливе, щоби перш за все пояснити учням, що люди бувають різноманітними, в той же час кожен та кожна людина має однакові права. Крім того слід навчити дітей релаксувати, контролювати власні емоції, звертатися за допомогою при потребі. В той же час необхідно навчати та підбирати для кожного методи саморегуляції з дитинства. Варто проводити зайняття, де кожна дитина проявлятиме свою творчість, планувати своє майбутнє, ділитиметься своїми планами, здобутками та, головне, буде почута. Варто вказувати на цінність життя.

4. Заходи щодо профілактики суїциду повинні проводити регулярно на них варто допомагати з розвитком загальних навичок, навчати та розвивати індивідуальні вміння, прислухатися та розуміти індивідуальні інтереси, мотиви та прагнення. При цьому почутим повинен бути кожен, прагнення, робота кожного повинна бути оцінена, тобто кожен підліток повинен мати власну «ситуацію успіху». Крім того слід зазначити, що не всі заходи повинні бути пов'язані виключно з темою суїциду. Головне надати можливість підлітку розвиватися та бачити сенс свого життя, розуміти власну цінність та неповторність;

5. Слід бути уважним до тих, хто поруч, реагувати на зміну в поведінці, таку як замкнутість або не властива людині щедрість, розмови про те, що життя людини не має користі та багато іншого, що вказує на депресивні стани або на те, що людина тривожиться, боїться;

6. у школі повинен бути психолог, що має необхідні знання для діагностики та роботи з дітьми, що мають схильність до суїциду. Йому важливо вміти визначати саме от ті ознаки того, що дитина має проблеми та не здатна з ними впоратися внаслідок браку досвіду або ж просто через те, що в неї відсутні певні ресурси, компетентності, знання. До прикладу дитина могла заборгувати певну суму коштів або ж їх вимагали і внаслідок цього вона вирішила вчинити самогубство. Загалом основна допомога психолога полягає в тому, щоб допомогти вирішити проблему, повідомити про неї когось, хто здатен допомогти. Загалом головне підтримати дитину та допомогти їй знайти ресурси, щоб жити далі навіть якщо цей підліток не має підтримки батьків або інших дорослих;

7. якщо ж дитина вчинила спробу самогубства – її варто не звинувачувати, а надати першу медичну допомогу, повідомити керівництво, надати необхідну психологічну допомогу свідкам, батькам та тим, хто цього потребує;

8. д: алі слід зібрати кризову команду із 5-6 осіб, у складі якої буде директор, психолог або соціальний педагог школи, далі слід повідомити

представника органу управління освітою, звернутися до психіатричної служби та налагодити співпрацю, підготувати офіційну інформацію про звернення, інформування учнів відповідно до сформованого тексту не великими групами, організувати спілкування із ЗМІ;

9. якщо ж інцидент стався у школі, то варто перемістити свідків у безпечне місце та контролювати й підтримувати їх поки поліція не візьме свідчення, обмежити доступ учнів до небезпечних місць, що можуть стати такими, де суїцидальні дії можна повторити, варто ізолювати місце самогубства, щоб туди не потрапили інші учні, варто, як було уже зазначено надати до медичну допомогу, повідомити батьків та лікаря-психіатра (цим займається кризова команда про яку йдеться в пункті 8);

10. якщо відбулося поза школою варто дізнатися та дослідити всю наявну інформацію: чутки, наявність записки, інформація в соціальних мережах підлітка, опитування свідків, друзів тощо. Якщо місце знаходження учня не відоме і є підозра самогубства, то варто перш за все повідомити поліцію та рідних;

11. У випадку, якщо є підозра на спробу самогубства, але фізично дитина не ушкоджена слід перш за все звернутися до психіатра, щоб він оцінив стан дитини або ж повідомити про таку потребу батьків або тих, хто їх замінює. Разом з тим слід супроводжувати дитину допоки батьки приїдуть не полишати підлітка на самоті;

12. Після випадку варто відкрити спеціальний кабінет, де кожен зможе отримати психологічну допомогу, допомагати батькам, тримати з ними зв'язок. Якщо дитини, на жаль, немає в живих, то варто допомогти родині з похованням (закладу освіти) й підтримувати родину. При цьому слід моніторити стан учнів, вчителів та загалом персоналу, особливо однокласників та друзів потерпілого[58].

13. Також варто проводити виховну роботу з підлітками стосовно так званих груп смерті на кшталт «розбуди мене в 4:20», «синій кит», «червона сова» та важливо також навчити їх безпечній поведінці в соціальних мережах,

адже в час цифрових технологій з їх допомогою злочинці дуже часто спонукають підлітків як до протиправних дій так і до самогубства.

Висновок до розділу 3

Підсумовуючи все вищезазначене варто акцентувати увагу на кількох аспектах. Причини або фактори, що призводять до самогубств, відповідно до статистики ВООЗ це, в основному, 41% - не усвідомлені причини, 19% - страх отримати покарання, 18% - проблеми вдома, 6% - пристрасті, 3 % грошові втрати, 1,4% - перенасичення життям, 1,2% - фізичні хвороби. При цьому, в загальному їх близько 800, хоча особливе місце серед них посідає наявність проблем підлітка-суїциданта з родиною.

Вчені також вказали на наступний перелік причин самогубства:

1. Умови сімейного виховання.
2. Проблемні відносини з оточенням.
3. Різні нозології.
4. Емоційно-поведінкові чинники.
5. Біографічний.

До причин суїцидальної поведінки підлітків, крім вищевказаних можна віднести:

- вживання алкоголю та наркотичних речовин, проблеми з законом;
  - психіатричні розлади та проблеми з фізичним здоров'ям ;
  - імпульсивність, що притаманна зазначеному віковому періоду;
- конфлікти, втрати близьких та рідних (візуалізовано автором на Рис. 3.

Інші причини суїцидальної поведінки).

- криза підліткового, особистісні особливості та вживання наркотичних речовин та алкоголю.

Фактори, що здатні стати провісниками майбутнього суїциду:

1. вербальна та фізична агресія;
2. ізоляція або не прийняття однолітками;
3. низький або високий IQ;
4. надмірне прагнення домінувати або підкорятися;
5. спадковість;
6. психотравматичні події

7. не адекватна самооцінка
8. асоціальний спосіб життя
9. алкоголізм і наркоманія.
10. проблеми в родині

При цьому спостерігати варто всім дорослим за поведінкою підлітків та займатися просвітницькою діяльністю на тему суїциду, його причин як серед підлітків так і серед батьків, вчителів, практичних психологів у школі та тих навіть просто працює в школі.

Виявлення схильних до самогубства та моніторинг стану та тенденцій як індивідуальних так і групових можна проводити за допомогою наступних методів:

- Анкетування.
- Глибинне інтерв'ю.
- Використання спеціальних методик.
- Розробка комплексних заходів з протидії суїциду.
- Індивідуальні розмови.
- Спостереження.

Щодо практичних рекомендацій, то узагальнюючи, слід зазначити, що варто:

- проводити просвітницькі та розвиваючі заходи, підтримувати підлітка, при цьому особливо важливо це робити в родині: проводити з ним якісно час, слухати його, визнавати його цінність та проявляти любов;
- якщо вже сталася спроба, то варто надати домедичну допомогу, повідомити керівництво, психіатра та батьків;
- важливо надати психологічну допомогу батькам, іншим учням та персоналу школи. Підтримувати рідних у випадку смерті дитини;
- слід дізнатися якомога більше про інцидент та провести заходи, щоб ні потерпілий ніхто інший не повторив цю спробу;
- допомогу варто надавати не разово, а періодично протягом тривалого часу. До того ж слід, перш за все зробити все можливе, щоб в учнів був

відсутній доступ до тих чи інших небезпечних речей. Особливу увагу треба звернути на стан друзів потерпілого.

- проводити заходи, що у майбутньому допоможуть уникнути подібних інцидентів важливо навіть, якщо випадок є нещасним випадком і це доведено.

ВИСНОВОК

Відповідно до теми дослідження поставлені були наступні завдання:

1. Висвітлити причини суїцидальної поведінки підлітків шляхом аналізу, синтезу та узагальнення фактори та причини суїцидальної поведінки.
2. Дослідити індивідуально-психологічні особливості суїцидальної поведінки у підлітковому віці.
3. Визначити експериментальним шляхом індивідуально-психологічні особливості суїцидальної поведінки у підлітковому віці
4. Розробити практичні рекомендації щодо методів протидії підлітковому суїциду.

Відповідно до завдання №1 визначено, що причини підліткового суїциду в основному є наступними:

- самопокарання.
- Крик про допомогу.
- Протест. 41% - не усвідомлені причини, 19% - страх отримати покарання, 18% - проблеми вдома, 6% - пристрасті, 3 % грошові втрати, 1,4% - перенасичення життям, 1,2% - фізичні хвороби.

Відповідно ж до статистики ВООЗ причинами підліткових суїцидів є

Разом з тим до причин суїциду серед цієї вікової групи може бути м'явживання алкоголю та наркотичних речовин, проблеми з законом, психіатричні розлади та проблеми з фізичним здоров'ям, імпульсивність, що притаманна зазначеному віковому періоду, конфлікти, втрати близьких та рідних, криза підліткового віку, особистісні особливості та вживання наркотичних речовин й алкоголю.

Відповідно до завдання №2 індивідуально-психологічні особливості суїцидальної поведінки у підлітковому віці є наступні: тривожність, афективність, демонстративність, прагнення культурних зламів, а також бачення світу як ворожого, конфліктність, прагнення незалежності, але разом з тим потреба у підтримці, турботі, любові, болісне реагування на життєві

негарзди, брак соціального досвіду, навичок та компетентностей для самостійного життя.

Відповідно до завдання №3 можна зробити висновки, що депресія в тій чи іншій мірі наявна у більшості підлітків, котрі пройшли дослідження, а схильність до суїцидальної поведінки присутня в 11-ти з 16-ти респондентів, уваги потребують 5-ть досліджуваних. Загалом, необхідно взяти профілактичних та корекційних заходів, а разом з тим провести психоедукацію та просвітницьку діяльність з самими підлітками та їх оточенням. Слід розповісти, куди звертатися за допомогою та провести просвітницькі заходи з протидії суїциду з працівниками школи та батьками.

Відповідно до завдання №4 розроблені наступні практичні рекомендації:

- проводити просвітницькі та розвиваючі заходи, підтримувати підлітка, при цьому особливо важливо це робити в родині: проводити з ним якісно час, слухати його, визнавати його цінність та проявляти любов;
- якщо вже сталася спроба, то варто надати домедичну допомогу, повідомити керівництво, психіатра та батьків;
- важливо надати психологічну допомогу батькам, іншим учням та персоналу школи. Підтримувати рідних у випадку смерті дитини;
- слід дізнатися як умога більше про інцидент та провести заходи, щоб ні потерпілий ніхто інший не повторив цю спробу;
- допомогу варто надавати не разово, а періодично протягом тривалого часу. До того ж слід, перш за все зробити все можливе, щоб в учнів був відсутній доступ до тих чи інших небезпечних речей. Особливу увагу треба звернути на стан друзів потерпілого.
- проводити заходи, що у майбутньому допоможуть уникнути подібних інцидентів важливо навіть, якщо випадок є нещасним випадком і це доведено.

Отже, підводячи підсумок, слід зазначити, що підлітковий вік є надзвичайно кризовим періодом, внаслідок фізіологічних, психічних змін підлітка, змін соціальної ситуації навколо нього. Особливо тяжким є те, що

підліток ніби уже й не дитина, але, в той же час, і не дорослий. Це період суперечностей та одна з найбільших криз за життя, що призводить до вразливості цієї вікової категорії, тому важливо підтримувати їх, допомагати розвиватися й робити все можливе, щоб вони бачили перспективу у своєму житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамська З. Соціально-психологічні причини суїцидальної поведінки підлітків в умовах війни. *Матеріали IV Міжнародної наукової конференції „Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки“*. 2024 .с.16-19. URL:https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/44793/2/MCTD_2024_Adamska_Z-Social_psychological_causes_16-19.pdf
2. Андрусишин Р. Аналіз особливостей розвитку девіантної поведінки підлітків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. №69. С.13-19. URL:https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/03/NVUzhNU_69.pdf#page=13
3. Анищенко Л. О., Молочко Т. М. Превенція суїцидальної поведінки підлітків: метод. реком. Чернігів, 2021. 87 с.
4. Балухтіна О. М., Лебеденко, В. В. Технології соціальної роботи з профілактики суїцидальної поведінки у підлітків. *Секція 1 Методологічні аспекти сучасної соціальної роботи: традиції та інновації*. 2021.с. 46. URL:https://stu.cn.ua/wp-content/uploads/2021/06/innovacijnyj-potenczial-soczialnoyi-roboty_maket2406.pdf#page=46
5. Бейник К. В. Соціально-педагогічна діяльність з профілактики суїцидальної поведінки старших підлітків арт-терапевтичними засобами в закладах загальної середньої освіти. 2022.
6. Близнюкова О. М. Психологічні особливості підліткового віку: можливості фасилітативних впливів. *Innovative projects and programs in psychology, pedagogy and education: Scientific monograph*. Riga, Latvia:«Baltija Publishing, 2023. С. 121-153.
7. Брашеван О. А., Караджи О. С. Соціально-психологічні особливості підліткового віку. In The 10 th International scientific and practical conference “Current challenges of science and education”(June 3-5, 2024) MDPC

Publishing, Berlin, Germany. 2024. . с. 297 - 300. URL: https://www.researchgate.net/profile/Volodymyr-Tkach-3/publication/381408280_12_INTEGROVANIY_HIMICNIY_ZAVDAN_V_BRAZILSKOMU_STILI_NA_TEMU_FRAZEOLOGIZMIV_UKRAINSKOI_MOVI/inks/666c0dfb85a4ee7261c11c28/12-INTEGROVANIY-HIMICNIY-ZAVDAN-V-BRAZILSKOMU-STILI-NA-TEMU-FRAZEOLOGIZMIV-UKRAINSKOI-MOVI.pdf#page=297 (дата звернення: 14.02.2025-го року).

8. Бурлак А. О. Суїцидальна поведінка підлітків як соціально-психологічна проблема. *PRACA SOCJALNA I PSYCHOLOGICZNA: INNOWACJE, STRATEGIE I MOŻLIWOŚCI*. URL: https://mans.edu.pl/fcp/iOEUFzs9BjEkLTg1Y1BSe0N_YAVTHwIIogIaTAIABCRvRQMEOjBBaHICPXNtSBk6PjIyBV4RBDYnD1cYTk8cOjYCEg/2/public/wydawnictwa/zbior_materialow_okraglego_stolu_z_udzialem_miedzynarodowym-1.pdf#page=44

9. Вашека Т. В. Роль особистісних факторів та психічних станів у виникненні суїцидальних намірів молоді. Перспективи та інновації науки. (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2023. № 13. С. 477–487. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prainnsc_2023_13_44

10. Гудзь Т. І. Вплив булінгу на розвиток я-концепції підлітків. *Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів „Актуальні задачі сучасних технологій “*. 2023. С. 332-333. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/43820/2/MNPK_2023_Hudz_T_I-The_effect_of_bullying_on_332-333.pdf

11. Гук О., Гриник І. Профілактика суїцидальної поведінки підлітків як актуальна соціально-педагогічна проблема. *Молодь і ринок*. 2021. №2. С.188. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/230492>

12. Єсипенко Д. А. Психологічні детермінанти суїцидальної поведінки підлітків. URL: <https://er.nau.edu.ua/items/d32a41ff-de6f-4eee-a9ee-63aa0886d665>

13. Жиляк, В. Р.. Суїцидальна поведінка неповнолітніх: сутність, причини та профілактика. Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації. 2022. с.217-219. URL: https://www.researchgate.net/profile/Yulia-Boyko/publication/368849158_HRONOMETRAZ_ROBOCOGO_CASU_KLINICNOGO_PROVIZORA_st_540/links/63fdcdbf57495059454d00c8/HRONOMETRAZ-ROBOCOGO-CASU-KLINICNOGO-PROVIZORA-st-540.pdf#page=218 (дата звернення: 16.02. 2025-го року).

14. Журавель Т., Іванюк І., Лехолетова М., Лютий В., Лях Т., Пашко Н., Соловійова В., Сорокіна О., Спіріна Т., Суліцький В., Удовенко Ю., Чепенко О., Чуйко О., Швед О., & Янковець В. Профілактика деструктивної поведінки підлітків. Видавництво ФО-П Буря О.Д. Київ, 2022. С. 88–125. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41510/1/Destructive%20behavior_2022_IL.pdf

15. Зелінський О. О. Вікові особливості суїцидальної поведінки підлітків. *Головний редактор*. С.69-71. URL: https://fspo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/11/1.-Збірник-конференції_26.10.23.pdf#page=69

16. Іванюк І., Соловійова В. Створення безпечного шкільного середовища: протокол безпеки при суїцидальній поведінці підлітків. Молодь і ринок. 2021. No 7-8. С. 67–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2021_7-8_14

17. Кожедуб О. В., Клімішина Н. П. Суїцид: поняття та фактори ризику. In The 6th International scientific and practical conference “The role of innovations in the transformation of the image of modern science”(October 08–11, 2024) Oslo, Norway. International Science Group. 2024. С. 220-223. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=FaYyEQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA220&dq=%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D1%82%D1%82%D1%8F+%D1%81%D1%83%D1%97%D1%86%D0%B8%D0%B4%D1%83&ots=z38RwQ7aGK&sig=jfYRQeo5dJCui0PSIluphQ2Enbo&redir_esc=y#v=onepage&q=%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D1%

[81%D1%83%D1%97%D1%86%D0%B8%D0%B4%D1%83&f=false](https://ksptsr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/71/2024/11/tezy-do-druku_2024_red.pdf#page=156) (дата звернення: 15. 02.2025 року).

18. Котломанітова Г. Компетентнісний підхід у підготовці соціальних педагогів до профілактики суїцидальної поведінки підлітків. *Рекомендовано до друку вченою радою педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 14 від 24 червня 2024 р.)*. с.155. URL: https://ksptsr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/71/2024/11/tezy-do-druku_2024_red.pdf#page=156 (дата звернення: 31.03.2025 року)

19. Кравченко І. Профілактика суїцидальної поведінки підлітків. *Рекомендовано до друку на засіданні кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя Протокол № 14 від 29 травня 2024 року*. 2024. URL: <http://www.ndu.edu.ua/storage/2024/Збірник%20матеріалів%20конференції%200524.pdf#page=22>

20. Куркіна О. О. Сутність та формування цінності життя іншої людини щодо дітей підліткового віку. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 36. С. 27–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2021_36_6

21. Лісницька В. В. Основні причини суїцидальної поведінки підлітків. In *The 5 th International scientific and practical conference “Modern science: innovations and prospects” (February 6-8, 2022) SSPG Publish, Stockholm, Sweden*. 2022. 430. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/15263/1/PSYKhOLOHICHNA_S_UTNIST_REKLAMY_YaK_ZASOBU_VPLYVU.pdf#page=430

22. Лобанова П.. *Аналіз психологічних чинників, які призводять до самопошкоджуючої поведінки у підлітків* (Master's thesis, Волинський національний університет імені Лесі Українки). 2024. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/25495>

23. Лопаєва О. М., Бойко О. І. Суїцидальна поведінка підлітків як соціальна проблема. *Modern trends in development science and practice*. 2021.

№6. С. 415. URL:
https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=JJ5MEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA415&dq=%D1%81%D1%83%D1%97%D1%86%D0%B8%D0%B4+%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BA%D1%96%D0%B2&ots=A55kTPV0cL&sig=-JUIAypJDdOmFJFnhYk0LU6InnU&redir_esc=y#v=onepage&q=%D1%81%D1%83%D1%97%D1%86%D0%B8%D0%B4%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BA%D1%96%D0%B2&f=false

24. Луца А. А. Характеристика суїцидальної поведінки неповнолітніх. *імені СЗ Гжицького Львівський національний університет імені Івана Франка Національний аерокосмічний університет імені МЄ Жуковського «Харківський авіаційний інститут» Національний технічний університет України.* С.101. URL:
<http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/22735/1/Збірник%20конференції%202020.04.23%20Гуманітарний%20дискурс.pdf#page=101>

25. Мадика І. І., Луценко І. Г. Кримінологічна характеристика причин виникнення суїцидальності неповнолітніх. 2023. С. 128-130. URL:
https://www.researchgate.net/profile/Anna-Politova-2/publication/376203350_Politova_AS_Seksualne_nasilstvo_v_umovah_zbrojnog_o_konfliktu_ci_zmozemo_mi_protidiati_Kriminalno-pravovi_kriminologicni_ta_kriminalno-vikonavci_zahodi_poperedzenna_zlocinnosti_materiali_Vseukrainskoi_/links/656e3929eb682952273c7150/Politova-AS-Seksualne-nasilstvo-v-umovah-zbrojnogo-konfliktu-ci-zmozemo-mi-protidiati-Kriminalno-pravovi-kriminologicni-ta-kriminalno-vikonavci-zahodi-poperedzenna-zlocinnosti-materiali-Vseukrainskoi.pdf#page=129 (дата звернення: 03.04. 2025-го року).

26. Маленкова А. О. СОЦІАЛЬНО–ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВКЛЮЧЕННЯ ПІДЛІТКІВ У «ГРУПИ СМЕРТІ» В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ. СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: Збірник доповідей Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, присвяченої 120-річчю з Дня

народження Еріка Еріксона, 2023.305 с., 151. URL:
https://cusu.edu.ua/images/stories/news_2023/pedfak/06/22-06-12-00/zb_studkonf2023.pdf#page=151

27. Марчук К. В., Святець, К. Р., Синах А. О. Соціально-педагогічна форма роботи з підлітками, схильними до суїциду. In *The 9 th International scientific and practical conference “Modern research in world science” (November 28-30, 2022) SPC “Sci-conf. com. ua”, Lviv, Ukraine. 2022. 1977 p.* (p. 1095). URL:
<https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/10887/1/%D0%9E%D1%81%D1%8C%D0%BC%D0%B0%D1%87%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%D0%9C.%20%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B0.%20%D0%A1%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B8%20%C2%AB%D0%94%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%81%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE%C2%BB-28-30.11.2022.pdf#page=1095>

28. Матковська Т. Суїцидальна поведінка у підлітків з депресивними розладами. *Охорона здоров'я дітей та підлітків*. 2022. №2. С. 25-29. URL:
https://scholar.google.com.ua/scholar?start=30&q=%D1%81%D1%83%D1%97%D1%86%D0%B8%D0%B4+%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BA%D1%96%D0%B2&hl=uk&as_sdt=0,5&as_ylo=2021

29. Мацько С., Залібовська–Ільніцька З. В. Запобігання суїциду серед підлітків. *Актуальні проблеми соціальної сфери: [збірник статей студентів і викладачів/за заг. ред. НП Павлик]*. 2022. URL:
<http://eprints.zu.edu.ua/35117/1/шосте.pdf>

30. Методичні рекомендації щодо формування безпечної поведінки дітей у соціальних мережах / авт. кол.: В. В. Сокурєнко (голова), Д. В. Швець, О. І. Федорєнко та ін. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 60 с.
URL:<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8dd091c8-d8d4-4095-b6a5-7f1b6990af29/content>.

31. Музичєнко І. В. Суїцидальна поведінка у підлітків: причини та особливості перебігу. In The 3 rd International scientific and practical conference—Modern research in world sciencel(June 12-14, 2022) SPC—Sci-conf. com. ual, Lviv, Ukraine. 2022. 1116 -1121. URL:
https://www.researchgate.net/profile/M-Rumiantsev/publication/361865011_MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-12-140622/links/62c91c3d3bbe636e0c4ded01/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-12-140622.pdf#page=1116

32. Найдьонова Л., Чуніхіна С., Умерєнкова Н. Особливості організації поственції суїциду (буліциду) у закладі освіти. Психологія кризових станів: наука і практика. 2021. С. 127–129.

33. Ничіпко Д. І. *Соціальна профілактика суїцидальної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти* (Master's thesis, Волинський національний університет імені Лєси Українки). 2024. URL:
<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/26652>

34. Нікітенко М. П. СУЇЦИД ЯК ОДНА ІЗ ПРИЧИН СМЕРТНОСТІ ПІДЛІТКІВ. *Редакційна колегія*. 2023. С.192. URL:
https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/12828/1/Збірник%20наукових%20матеріалів%20конференції_1-2_06_2023_м.%20Полтава.pdf#page=192(дата звернення: 16.02.2025 року).

35. Огіренко Д. О. Особливості прояву аутоагресії у підлітків : кваліфікаційна робота бакалавра спеціальності 053 «Психологія» / наук. керівник М. А. Томченко. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 69 с.URL:
<https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/handle/12345/19726>

36. Олексюк Т. Є. Суїцидальна поведінка підлітків: теоретичний аспект. *ОСВІТА І НАУКА*. 2021. №1. URL: <https://e-journals.udu.edu.ua/index.php/on/article/download/445/366>
37. Особистість у XXI столітті: впливи, зміни, трансформації / Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 9 листопада 2021 року) / за ред. С. Д. Максименка, В. В. Турбан. – Київ, Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2021. 25 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728967/1/Особистість%20у%20XXI%20столітті%20-%20впливи%20зміни%20трансформації%2009.11.2021.pdf#page=26>
38. Поліщук О., Зелінський О. Особливості психологічної профілактики підлітків із суїцидальною поведінкою. *ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «сучасні тренінгові технології для розвитку особистості: еко-тренінг»(25-26 квітня 2023 року)*. С.84. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735010/1/Тези%20еко-тренінги%202023.pdf#page=84>
39. Положий Б.С., Банников Г.С. Профілактика суїцидальної поведінки неповнолітніх. *Суїцидологія*. 2021. №3 (44). С. 67-87.
40. Полякова Ю. Є. Психологічні аспекти профілактики суїцидів серед підлітків. *Актуальні проблеми ювенально деліктології*. 2022. С. 171-174. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/8864/1/59.pdf>
41. Почерняєва В. І. Соціально-психологічна профілактика суїцидальної поведінки у підлітків. 2021. URL: <https://er.nau.edu.ua/items/8a4207a9-ffab-478c-a06a-a41bfeec515>
42. Прохоренко Є. Я., Яценко М. А. Соціологічні методи дослідження суїцидальної поведінки в юнацькому віці. *Габітус*. 2023. Випуск 46. С. 42–46. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2023/46-2023/5.pdf>
43. Психологія експериментальності та психопрофілактика психічної травми й суїцидальних намірів: на допомогу практичному психологу: навч.-

метод. посіб. / Л. І. Магдисюк, Р. П. Федоренко, А. П. Мельник, О. М. Хлівна, Т. І. Дучимінська. Вид. 2-ге, змін. та доп. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 276 с.

44. Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу: навч.-метод. посіб. / Андрєєнкова В. Л., Войцях Т. В., Гриців І. П., Мельничук В. О., Сабліна Н. О., Флярковська О. В., Харківська Т. А. Київ, 2023. 149 с. URL: https://la-strada.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/psychosotsialna-pidtrymka-uchasnykiv-osvitnogo-protsesu-z-metoyu-terapevtychnogo-efektu_a4_12pt_lastrada_.pdf

45. Редчук І. А. Відчуття самотності, як один з чинників підліткового суїциду. *Програмний комітет*, 249. URL: https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8808/25-26_11_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=250

46. Рейвен Н. А. Особливості психологічної допомоги підліткам з суїцидальними схильностями. 2024. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/19515>

47. Романов О. КІБЕРБУЛІНГ ТА ЙОГО НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ПІДЛІТКІВ. *Вайнола РХ*, 189. URL: https://zb-socped.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/05/zb_n_p_kpnu-im_i_ohienka-seriia-sots-ped_vyp_-39-2024-3.pdf#page=189

48. Росінська О. Життя на грані: гостра проблематика серіалів для підлітків. Синопис: текст, контекст, медіа. 2023. № 29(1). С. 38–46. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2023_29\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2023_29(1)_8)

49. Сабат Н., Михайлишин А. Р. Профілактика суїцидальної поведінки підлітків у діяльності соціального педагога. *Рекомендовано до друку вченою радою педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 14 від 24 червня 2024 р.)*. с.113. URL: https://ksptsr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/71/2024/11/tezy-do-druku_2024_red.pdf#page=114

50. Сахарова К. С. Методологія суїцидальної превенції серед учнівської молоді. Дніпровський науковий часопис публічного управління,

психології, права. 2021. No 1. С. 99–105. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/38/35>

51. Сисоєва В.П., Осадченко І.В. Детермінація суїцидальної поведінки неповнолітніх. Наукові праці Національного авіаційного університету. 2022. No1 (62). С. 186-190. URL: https://www.researchgate.net/publication/363414237_DETERMINACIA_SUICIDALNOI_POVEDINKI_NEPOVNOLITNIH

52. Сільчук М. С. Психологічний аналіз суїцидальних схильностей учнів підліткового віку : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 053 Психологія / наук. керівник Р. П. Федоренко ; Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 123 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/25494>

53. Скрипник С. Профілактика суїцидальної поведінки серед підлітків. 2022. С.46. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c0716c87-fcc3-46b4-aa1d-c474bb974f38/content>

54. Сушик Н., Члек Д. Сутність, ознаки, види суїцидальної поведінки підлітків. Педагогіка : зб. наук. пр. : матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції науковців, аспірантів та студентів «Актуальні проблеми педагогіки, соціальної роботи та соціального забезпечення» (16 травня 2024 р.) / за ред. В. З. Антонюка, С. Ю. Чернети та ін.. Луцьк, 2024. С. 147–151.

55. Федоненко А. Ю., Балецька, С. І. Суїцидальні настрої серед студентів світу: причини, способи запобігання. In The 14 th International scientific and practical conference “Innovations and prospects of world science”(September 14-16, 2022) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2022. 367 p. (p. 217). URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/09/INNOVATIONS-AND-PROSPECTS-OF-WORLD-SCIENCE-14-16.09.22.pdf#page=217> (дата звернення: 30.03.2025-го року).

56. Федоренко Р. П. Психологія суїциду: навч. посіб. вид. 2-ге, змін. Та доп. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. С. 472.
57. Цехоцька А. О. Психологічні властивості підлітків, що схильні до аутоагресивної поведінки. 2022. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2263/1/Цехоцька-%20ДИПЛОМ.pdf>
58. Чуніхіна С., Найдьонова Л. А., Умеренкова Н. Ф., Чорна, Л. Г., Никоненко Л. В., Гутник, К. Ю. Поственція суїциду (буліциду): робота з колективом закладу освіти. 2022. С. 77. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733586/> (03. 04. 2025 року).
59. Чуніхіна С., Найдьонова Л., Умеренкова Н. Імплементация протоколів поственції суїцидів у закладі освіти: запити освітян. *Science and Education*, 2022. Issue 2. С. 54–61.
60. Шеремет Ю. С. Інноваційні методики профілактики суїцидальної поведінки у підлітків. 2022. URL: <https://er.nau.edu.ua/items/da448609-63cd-4415-80c2-a4d8138fd9c9>
61. Шеремет Ю. С. Способи корекції суїцидальної поведінки підлітків. *Розділ і теоретико-методологічні засади соціального партнерства*. 2022. С. 214-216. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2022/Збірник_матеріалів_10.11.22.pdf#page=215
62. Шкотова В. Є. Соціальні мережі як джерело загрози суїцидальної поведінки серед підлітків. 2022. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/8740/1/87.pdf>
63. Юраш Н. Дитячий та підлітковий суїцид: профілактика та психотерапія. *Питання психології*. Київ, 2021. С. 19–26
64. Юхименко Н. В. ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ ЯК АКТУАЛЬНА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА. *Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 04-05 березня 2024 р. Київ: Академія праці, соціальних відносин та туризму/За заг. ред.: НВ Писаренко, ІС Чорнодіда,–Київ: Вид-во АПСВТ. 2024. с. 212. URL:*

https://www.researchgate.net/profile/Marta-Dmytryshyn/publication/385072164_Edina_informacijna_sistema_socialnoi_sferi_funkcii_ta_znacenna_The_unified_information_system_of_the_social_sphere_functions_and_significance/links/671396fdd796f96b8ebe8949/Edina-informacijna-sistema-socialnoi-sferi-funkcii-ta-znacenna-The-unified-information-system-of-the-social-sphere-functions-and-significance.pdf#page=211

65. Яновська Т. А. Психологічні чинники аутодеструктивної поведінки підлітків. In *XXVII International scientific and practical conference «Prospects of Scientific Research in the Conditions of the Modern World»*(June 12-14, 2024) Rotterdam, Netherlands. International Scientific Unity, 2024. 265 p. ISBN 978-617-8427-19-1 (Vol. 53, p. 208). URL: https://isu-conference.com/wp-content/uploads/2024/06/Prospects_of_scientific_research_in_the_conditions_of_the_modern_world_June_12_14_2024_Rotterdam_Netherlands.pdf#page=209

66. Яровенко М. Вплив медіа на суїцидальну поведінку підлітків. Сучасні проблеми психології. Київ, 2021. С. 134–141.

ДОДАТКИ

Додаток А

Результати дослідження за шкалою Занга

№	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	3	4	1	4	4	1	3	3	4	3	4	2	4	4	4	1
2	1	4	1	3	4	3	3	2	4	3	4	3	4	4	4	2
3	2	4	2	4	4	3	4	3	4	4	4	3	4	4	2	4
4	2	3	1	4	4	2	4	4	4	4	3	4	3	1	3	3
5	1	3	1	4	4	2	4	2	4	4	4	4	3	3	3	4
6	1	1	4	1	2	2	3	2	2	3	4	4	3	4	4	4
7	2	2	1	2	3	3	3	3	4	2	3	2	3	4	4	4
8	1	3	1	3	3	4	4	1	4	1	4	3	1	4	3	3
9	2	4	1	3	3	1	4	4	2	4	2	3	4	4	4	4
10	1	4	2	2	4	1	1	3	4	3	4	2	4	4	4	4
11	1	1	1	3	4	1	4	3	4	3	3	2	4	1	4	4
12	2	1	1	3	3	3	4	2	2	3	4	4	4	4	4	4
13	2	2	1	3	1	3	3	2	2	3	4	4	3	4	3	3
14	1	3	1	3	3	4	4	4	4	1	3	4	4	3	4	4
15	2	1	1	1	4	3	1	3	4	3	1	4	4	3	1	4
16	3	2	2	1	2	3	3	3	4	3	3	1	2	3	4	4
17	1	2	2	2	1	3	4	3	3	4	4	3	4	3	4	2
18	2	1	1	2	4	4	4	3	3	2	3	3	4	4	4	4
19	1	1	1	4	4	4	4	1	3	2	4	2	3	3	1	2
20	4	4	1	2	1	4	4	1	1	3	4	1	4	1	4	2
підсумок	34	51	27	54	62	55	67	52	66	58	69	58	66	65	68	64

**РЕЗУЛЬТАТИ ЗА МЕТОДИКОЮ ВИЗНАЧЕННЯ
СХИЛЬНОСТІ ДО СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ (М. ГОРСЬКА)**

№	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Шк.1	12	13	10	15	8	12	9	15	14	13	9	12	11	8	14	11
Шк.2	7	14	16	8	14	13	13	6	4	17	12	15	9	10	12	12
Шк.3	10	15	7	12	12	13	14	13	8	13	18	14	8	10	16	14
Шк.4	12	13	11	12	7	12	14	14	14	9	13	18	18	12	13	13
Підсумок	41	55	44	47	41	50	50	48	40	52	52	59	46	40	55	50

РЕЗУЛЬТАТИ ЗА МЕТОДИКОЮ ДЕПРЕСІЇ БЕКА

№	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	3	2	1	1	2	1	1	3	1	3	2	2	1	2	3	1
2	1	0	1	2	1	3	2	2	1	2	2	3	1	2	2	2
3	2	2	2	0	2	1	0	3	3	2	1	3	2	2	2	1
4	2	0	1	2	0	2	1	1	2	2	3	2	0	1	3	3
5	1	0	1	0	1	2	1	2	2	1	0	0	3	3	3	1
6	1	2	1	1	2	3	3	0	2	3	0	1	2	1	2	2
7	2	0	1	2	1	3	3	2	1	2	3	2	3	1	2	3
8	1	0	1	1	2	1	2	1	1	1	3	3	1	0	1	3
9	2	0	1	0	3	1	2	2	2	2	2	3	2	2	1	2
10	1	1	0	2	1	1	1	1	1	1	1	2	3	2	3	1
11	0	1	1	0	0	1	2	3	3	2	3	2	1	3	1	2
12	2	1	1	0	2	0	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2
13	0	0	1	0	1	3	3	2	2	1	2	2	3	2	1	3
14	1	3	1	0	2	2	2	2	2	1	3	3	2	3	2	2
15	1	1	1	1	1	3	1	1	1	3	2	3	1	3	3	3
16	3	2	2	1	2	3	3	3	1	3	3	1	2	3	2	3
17	1	2	0	2	1	3	2	2	3	2	3	3	3	2	1	2
18	1	1	0	2	1	2	1	3	3	2	3	3	2	1	2	1
19	1	1	0	0	2	0	1	2	3	2	1	2	3	3	1	2
20	4	0	1	2	1	3	1	1	1	3	2	1	2	1	1	2
21	1	2	1	2	0	1	1	3	3	1	0	0	3	3	3	2
підсумок	31	21	19	21	28	39	35	41	40	42	41	43	42	42	41	43